

Vliv osobnosti učitele na klima školní třídy

Ing. Klára Škrabalová

Bakalářská práce
2006

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Univerzitní institut

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Univerzitní institut

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2005/2006

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Ing. Klára ŠKRABALOVÁ**
Studijní program: **B 7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Učitelství odborných předmětů pro střední školy**

Téma práce: **Vliv osobnosti učitele na klima školní třídy**

Zásady pro vypracování:

- 1) Proveďte analýzu literárních pramenů k danému tématu a na jeho základě zrekapitulujte současný stav poznání v oblasti klimatu školní třídy a vlivu, který na něj má osobnost učitele.
- 2) Na základě východisek představených v teoretické části práce vytvořte ideový a technický plán výzkumu. Pro zodpovězení výzkumných otázek proveďte výzkum v konkrétní třídě na vybrané střední škole.
- 3) Na základě empirických údajů získaných analýzou formulujte, které faktory na straně učitele a jakým způsobem ovlivňují klima školní třídy. Dále navrhněte opatření pro zkvalitnění třídního klimatu cestou modifikace těchto faktorů.

Rozsah práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná**

Seznam odborné literatury:

ČÁP, J., MAREŠ, J. Psychologie pro učitele. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-463-X.

ČÁP, J. Psychologie výchovy a vyučování. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1997. ISBN 80-7066-534-3.

GRECMANOVÁ, H. a kol. Obecná pedagogika II. 1. vyd. Olomouc: Hanex, 2000. ISBN 80-85783-24-X.

Grecmanová, H. Charakteristika výzkumu vyučovacího klimatu. Univerzita Palackého, Olomouc. Web site: <http://pedagog.upol.cz/eped1.2002/mimo/clanek/08.htm>.

KOPŘIVA, K. Lidský vztah jako součást profese. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-429-X.

KYRIACOU, CH. Klíčové dovednosti učitele (cesty k lepšímu vyučování). Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-965-8.

PRŮCHA, J. Moderní pedagogika. 2. vyd. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-631-4.

PRŮCHA, J. Učitel – současné poznatky o profesi. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-621-7.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Barbara Benická

Ústav pedagogických věd

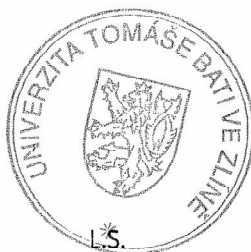
Datum zadání bakalářské práce:

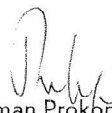
7. března 2006

Termín odevzdání bakalářské práce:

13. června 2006

Ve Zlíně dne 7. března 2006

prof. Ing. Roman Prokbp, CSc.
prorektor

prof. PhDr. Vlastimil Švec, CSc.
ředitel ústavu

ABSTRAKT

Tato práce se zabývá problematikou vlivu učitelovy osobnosti na klima školní třídy. Jejím hlavním úkolem je nastínit, jak osobnostní charakteristiky učitele ovlivňují podmínky, ve kterých probíhá výuka. Opírá se o výzkum provedený v reálném školním prostředí a zahrnuje pohled jak studentů, tak také učitelů. Předmětem zájmu je osobnost učitele obecně, ale zabývá se také osobností třídního učitele.

Klíčová slova:

klima školní třídy, výzkum klimatu, učitelská profese, osobnost učitele, schopnost, motivace, temperament, charakter

ABSTRACT

This Thesis engages in the teacher's personality and the influence of the teacher's personality to the climate of the school class. The main target is to show the personality qualities or skills of the teacher, which can positive or negative influence conditions of the teaching. This Thesis is based on the research in the real school conditions and includes the perspective of students and teachers, too. This Thesis interests in the personality of the teacher generally, but it engages in the personality of the class master, too.

Keywords:

climate of the school class, research of the climate, teacher's profession, teacher's personality, skill, motivation, temperament, character

Chtěla bych tímto velmi poděkovat paní ing. Ingrid Ilčíkové z Obchodní akademie a VOŠ v Uherském Hradišti za pomoc při získávání cenných informací a poznatků pro mou bakalářskou práci.

Dále děkuji také paní Mgr. Barbaře Benické za odborné vedení mé bakalářské práce.

OBSAH

ÚVOD	7
I TEORETICKÁ ČÁST	9
1 KLIMA ŠKOLNÍ TŘÍDY	10
1.1 PRVKY TVOŘÍCÍ KLIMA ŠKOLNÍ TŘÍDY	10
1.2 VÝZKUM KLIMATU ŠKOLNÍ TŘÍDY	13
2 UČITELSKÁ PROFESE	15
3 OSOBNOST UČITELE A JEJÍ VLIV NA KLIMA ŠKOLNÍ TŘÍDY	17
3.1 OSOBNOST UČITELE	17
3.2 SLOŽKY UČITELOVY OSOBNOSTI A JEJICH VLIV NA KLIMA ŠKOLNÍ TŘÍDY	17
3.2.1 Schopnosti učitele	18
3.2.2 Motivace	20
3.2.3 Temperament a charakter	21
4 SHRUTÍ TEORETICKÉ ČÁSTI PRÁCE	24
II PRAKTICKÁ ČÁST	26
5 ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKY VÝZKUMNÉ ČÁSTI PRÁCE	27
5.1 CÍLE VÝZKUMNÉ ČÁSTI PRÁCE	27
5.2 VÝZKUMNÝ SOUBOR	27
5.3 POUŽITÉ METODY	28
5.3.1 Metody sběru dat	28
5.3.2 Metody zpracování dat	30
6 VÝSLEDKY VÝZKUMU	31
6.1 POPIS VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	31
6.1.1 Složky osobnosti učitele pozitivně působící na klima školní třídy	31
6.1.2 Složky osobnosti učitele negativně působící na klima školní třídy	34
6.1.3 Vliv osobnosti třídního učitele	35
6.2 INTERPRETACE A DISKUSE VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	36
6.2.1 Vzájemné vztahy mezi studenty a učiteli	37
6.2.2 Složky učitelovy osobnosti pozitivně působící na klima školní třídy	38
6.2.3 Složky osobnosti učitele negativně působící na klima školní třídy	41
6.2.4 Vliv osobnosti třídního učitele	44
ZÁVĚR	47
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	50
SEZNAM TABULEK	52
SEZNAM PŘÍLOH	53

ÚVOD

Období školní docházky a studií je nebo bylo pravděpodobně pro každého z nás velmi svéráznou etapou života. Je s ním spojena řada radostí, ale také mnohá trápení, která je potřeba nějakým způsobem vyřešit. Řada těchto trápení a problémů je způsobena prostředím a podmínkami, ve kterých se vzdělávací proces odehrává a probíhá. Je bezesporu zajímavé sledovat toto prostředí a jeho vliv na nejen školní, ale také osobní život studentů. To bylo také jedním z důvodů, proč jsem se rozhodla zpracovat v bakalářské práci právě téma klimatu školní třídy.

Klima školní třídy je ovlivňováno celou řadou činitelů, z nichž jedním z nejdůležitějších je učitel a jeho osobnost, protože proces vzdělávání se a učení je ve velké míře především o kontaktu a vzájemném působení mezi učitelem a žáky, resp. studenty. Těžištěm této práce je proto především vliv učitelovy osobnosti na klima školní třídy.

Cílem této práce je na základě teoretických poznatků analyzovat klima vybrané reálné školní třídy na střední škole. Především se zaměřuje na vliv, který na toto klima má osobnost učitele a její jednotlivé složky. Úkolem je získat přehled o různých prvcích učitelovy osobnosti, které mohou mít pozitivní, ale také negativní dopad na kvalitu třídního klimatu.

Východiskem pro mou práci byl výzkum, který jsem prováděla zhruba před rokem na Obchodní akademii a VOŠ v Uherském Hradišti. V té době jsem pro svou závěrečnou práci zpracovávala téma Klima školní třídy a jeho vliv na výskyt sociálně-patologických jevů. V rámci této práce jsem prováděla průzkum ve vybrané třídě výše zmiňované školy, který se týkal přímo jednotlivých prvků klimatu školní třídy a vlivu, jaký mají tyto prvky na studenty, na jejich školní i mimoškolní život. Již z výsledků tohoto průzkumu se dalo jasně sledovat, že učitel a jeho osobnost je jedním z nejvýrazněji působících prvků klimatu školní třídy. To bylo také hlavním podnětem, proč jsem se ve své bakalářské práci rozhodla zpracovat téma vlivu učitelovy osobnosti na klima školní třídy.

Během své praxe, především pak během náslechoových hodin, jsem měla možnost sledovat při práci celou řadu pedagogů. Bylo pro mě velmi zajímavé sledovat, jak jednotliví učitelé přistupují ke své práci více či méně odlišnými způsoby, jak různě přistupují a chovají se ke studentům. Na tyto různé přístupy pedagogů samozřejmě navazovaly také různé způsoby chování a jednání samotných studentů, jejich přístup k učiteli, k vlastnímu učení a celkově

ke škole. To vše mělo samozřejmě výrazný vliv na kvalitu prostředí, ve kterém pak probíhala výuka.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 KLIMA ŠKOLNÍ TŘÍDY

Pravděpodobně každého z nás ovlivňuje prostředí a podmínky, ve kterých vyrůstáme, žijeme, bydlíme, pracujeme, ale také studujeme a vzděláváme se. Toto prostředí zahrnuje celou řadu faktorů, které mají vliv na náš život a na jeho kvalitu. Stejně tak má i školní prostředí a klima vliv na kvalitu školského života a času tráveného ve školním prostředí.

I když se řada odborníků nemůže dost dobře shodnout na jednoznačné definici školního klimatu, Grecmanová (Grecmanová, 2000, s. 34) uvádí, že školní klima se dá vymezit jako specifický projev školního života, který obsahuje celkovou kvalitu prostředí uvnitř školy s ekologickými, společenskými, sociálními a kulturními dimenzemi. Určitý podsystém školního klimatu tvoří klima jednotlivých školních tříd. Klima školní třídy lze charakterizovat jako konkrétní podmínky, ve kterých probíhá výchovně-vzdělávací proces, podmínky, ve kterých studenti prožívají velkou část dne a které mohou mít velký vliv nejen na jejich prospěch ve škole, ale také na jejich osobní život mimo školu, přičemž existuje celá řada faktorů, které toto klima ovlivňují. Z. Helus a P. Piřha (in Grecmanová, 2000) představují klima školní třídy jako celkové rozpoložení – převážně pocitové a postojoyé – které školní třída navozuje. Oproti školnímu klimatu, které je z velké části vymezeno především na základě soustavy formálních pravidel a je určitým souhrnem projevů třídních kolektivů, učitelského sboru, obecně daných podmínek a pravidel výuky, je klima školní třídy mnohem více ovlivňováno např. konkrétními projevy a chováním jednotlivých studentů, učitelů, jejich vzájemnými vztahy, konkrétními podmínkami výuky atd.

1.1 Prvky tvořící klima školní třídy

Třída je prostředím, v němž dítě může uspokojovat různé psychické a sociální potřeby, nebo naopak může být zdrojem řady frustrací (Vágnerová, 2002). Školní třída a její prostředí se skládají z nejrůznějších prvků, které ve svém souhrnu vytvářejí klima školní třídy a jeho kvalitu. Na charakteru a vlastnostech těchto jednotlivých prvků následně závisí zmiňovaná kvalita a úroveň klimatu školní třídy. Mezi nejdůležitější prvky třídního klimatu zahrnují Čáp s Marešem (Čáp, Mareš, 2001):

- ekologické prvky,
- studenty a jejich vlastnosti,
- vzájemné vztahy mezi studenty navzájem,

- kulturu třídy,
- učitele a jejich vlastnosti,
- vzájemné vztahy mezi studenty a učiteli.

Mezi *ekologické prvky* klimatu školní třídy lze zahrnout věcné charakteristiky a materiální podmínky, ve kterých se odehrává výuka a ve kterých studenti tráví čas, který věnují vzdělávání. Proto tyto prvky také tvoří důležitou součást třídního klimatu. Patří sem mimo jiné samotné hmotné zabezpečení výuky, tedy vlastní prostředí třídy, její vybavení, zařízení, barevné ladění třídy, které může také výrazným způsobem mít vliv na náladu studentů, ale i pedagogů. Na klima třídy často působí také prostorové uspořádání třídy, tedy jestli převládá klasické uspořádání lavic a židlí nebo je upřednostňován nějaký méně tradiční způsob, např. uspořádání do kruhu, které více podporuje bližší kontakt pedagoga se studenty a také aktivizuje studenty k častější komunikaci nejen s učitelem, ale i mezi sebou, podporuje navíc také výchovu k týmové spolupráci, která je pro úspěch výchovy a vzdělání velmi důležitá.

Samozřejmě asi nejdůležitějším prvkem, který udává charakter, kvalitu a úroveň klimatu školní třídy, jsou ti, kvůli kterým se vůbec proces vzdělávání uskutečňuje, tedy samotní *studenti, resp. žáci*. Na nich v podstatě závisí, jak toto klima bude ve výsledku působit a vypadat a jaké budou jeho charakteristické rysy. Klima třídy bezesporu utváří věk studentů, resp. žáků, protože každému věku a vývojovému období člověka odpovídá více či méně jiný způsob chování a jednání, jiný okruh zájmů, jiný přístup k problémům či zátěžovým situacím, jiný způsob chování k dospělým osobám, v tomto případě k pedagogům. Klima třídy také ovlivňuje poměr, v jakém jsou zastoupena děvčata a v jakém chlapci. Pro chlapce i děvčata jsou charakteristické některé vlastnosti a způsoby jednání, takže např. třída, ve které jsou samá děvčata, bude vnitřně fungovat i působit navenek jinak, než třída, kde jsou zastoupeni i chlapci. Mám-li mluvit ze své vlastní zkušenosti, měla jsem možnost takovou třídu samých děvčat navštěvovat a můžu říct, že se o poznání více objevovalo např. rozdělení na menší skupinky, které spolu více či méně soutěžily, přičemž mužské, resp. chlapecké charakterové vlastnosti ve třídě opravdu chyběly.

Tyto a mnohé další charakteristiky studentů mají následně vliv na utváření a rozvoj *vzájemných vztahů mezi studenty ve třídě*. Povaha klimatu ve třídě je dána tím, jak se k sobě studenti chovají v běžných, ale především problémových situacích, zda třída funguje jako celek nebo je rozdělena na malé skupinky, které spolu vzájemně soupeří. Vzájemné vztahy mezi

spolužáky, tedy mezi vrstevníky, totiž mohou výrazným způsobem ovlivnit nejen školní, ale i osobní život jednotlivých studentů. Role spolužáka je důležitou rolí školního věku, která má objektivní i subjektivní význam. Je zdrojem nezbytné sociální zkušenosti, která bude studentům užitečná i v budoucnosti. Spolužáci mohou být zdrojem citové jistoty a bezpečí a poskytují také určitou zkušenost (Vágnerová, 2002). Kontakt s vrstevníky studentům umožní získat celou řadu dovedností, které by si jinak osvojovali jen velmi obtížně, např. schopnost bezproblémově komunikovat s lidmi svého věku, řešit různé problémové situace, utvářet si vlastní identitu na pozadí třídního prostředí, seznámit se s novými věcmi a zájmy. Pro kolektiv školní třídy jsou také charakteristické nejrůznější způsoby chování, jako je soudržnost, pomoc a týmová spolupráce, ale také napodobování spolužáků, vytahování se, soupeření a rivalita, žalování, podlézání nebo dokonce agresivní chování (Vágnerová, 2002).

S charakterem vybudovaných vzájemných vztahů souvisí podle Čápa a Mareše (Čáp, Mareš, 2001) i tzv. *kultura třídy*. Jsou jí míněny hodnoty, hodnotové systémy, pravidla chování, popř. symboly, které jsou třídou brány jako samozřejmé a všeobecně závazné a které jsou významnou měrou schopny přispět ke zlepšení, popř. ale také ke zhoršení klimatu školní třídy. Kulturu třídy je možné přirovnat např. k podnikové kultuře, která je v podstatě její obměnou v jiných podmínkách.

Výchovně-vzdělávací proces je v podstatě mimo jiné o vztahu mezi pedagogem a studentem, vyučujícím a vyučovaným. Proto důležitým prvkem, který také má vliv na klima třídy, jsou vyučující, tedy *učitelé*, jejich vlastnosti, schopnosti, dovednosti. Klima při vyučování může nejrůznějším způsobem ovlivňovat celá řada charakterových i profesních vlastností učitele. Jako příklad lze uvést délku praxe učitele (Čáp, Mareš, 2001), která může umožnit učiteli lépe či hůře reagovat v nejrůznějších situacích, ať už v běžných či problémových, a budovat si tak pozitivní nebo naopak negativní kontakt se studenty. Tomuto prvku klimatu školní třídy jsou podrobněji věnovány následující kapitoly této práce.

Z vlastností a charakterových znaků učitelů lze následně odvodit také další prvek tvořící charakter klimatu školní třídy, a to *vztah studentů k učitelům* a naopak. Povaha tohoto vztahu je velmi často závislá na oblíbenosti či neoblíbenosti toho kterého učitele u studentů, což může hodně zkreslovat, někdy i kazit povahu vzájemných vztahů. Oblíbenost učitele je často dána mírností či přísností při hodnocení výkonů studentů, jeho schopností se otevřít studentům a jejich problémům, schopností stát se spíše jejich partnerem než „velitelem“, ale

také vyučovaným předmětem. Např. u předmětu, který je obsažnější a náročnější, se často stane, že přes veškerou snahu pedagoga ho studenti odsoudí a zavrhnou jen pro vyšší nároky, které na ně tento pedagog s ohledem na vyučovaný předmět klade. Přitom oblíbenost učitelů u studentů je velmi křehkou záležitostí, která závisí na celé řadě, často i malicherných faktorů, které mohou výsledně dosti negativně ovlivnit vztah učitele k dané třídě a tím i její celkové klima.

1.2 Výzkum klimatu školní třídy

Počátky výzkumu vyučovacího klimatu lze najít především v USA v první polovině 20. století, kde jej realizovali např. D. Thomas, K. Lewin a další. Na tyto výzkumy navázaly v 70. a 80. letech minulého století především němečtí odborníci, např. R. Bessoth. V České republice se větší zájem pedagogické veřejnosti o výzkum klimatu školní třídy začal projevat teprve po roce 1990. Této problematice se věnovali např. J. Mareš, M. Klusák a další (Grecmanová, 2002).

Čáp s Marešem (Čáp, Mareš, 2001) uvádějí různé přístupy zkoumání klimatu školní třídy, které se liší pohledem na třídní klima či předmětem zájmu, z nichž uvádím alespoň některé:

- sociometrický přístup – školní třída je zkoumána jako sociální skupina,
- organizačně-sociologický přístup – školní třída je zkoumána jako organizační jednotka,
- interakční přístup – předmětem zájmu jsou interakce mezi učitelem a žáky,
- pedagogicko-psychologický přístup – předmětem zájmu je spolupráce žáků ve třídě,
- školně-etnografický přístup – předmětem zájmu je, jak klima hodnotí jeho hlavní aktéři,
- vývojově-psychologický přístup – předmětem zájmu je žák jako osobnost a třída jako sociální prostředí,
- sociálně-psychologický a environmentalistický přístup – předmětem zájmu je třída jako prostředí k učení.

Z výše uvedených přístupů je jasně vidět, nakolik rozmanitá je problematika klimatu školní třídy, kolik různých aspektů u něho lze zkoumat a pozorovat. Grecmanová (Grecmanová, 2002) uvádí dvě možnosti šetření vyučovacího klimatu:

- standardizované pozorování vnějším nezávislým pozorovatelem,
- dotazníky a posuzovací škály.

Výsledky takovýchto výzkumů může učitel využít především pro srovnání svého vlastního pohledu na klima konkrétní školní třídy s názory studentů a aby odtud mohl odvodit případné podněty pro jeho zlepšení a zkvalitnění. Můžou ale také být prostředkem proto, aby se samotní studenti, kteří jsou ústředním bodem zájmu, zamysleli nad tím, jak prostředí a atmosféru ve třídě zlepšovat a měnit.

2 UČITELSKÁ PROFESE

Učitelství je profesí velmi rozmanitou, bohatou na nejrůznější veselé i vážné situace a zážitky, ale na druhou stranu také profesí velmi náročnou. Grecmanová (Grecmanová, 1999) učitele obecně charakterizuje jako osobu, která soustavně odborně vzdělává a vychovává děti, mládež nebo dospělé. Učitel je rozhodující složkou ve výchovném procesu. Jeho úkolem je především rozvíjet tělesné, rozumové, citové a volní schopnosti vychovávaných (Grecmanová, 1999). Je tedy člověkem, jehož posláním je předávání znalostí, poznatků, dovedností, informací, podnětů a zkušeností v procesu vzdělávání se a učení. Jeho úkolem je ale také výchova, tedy snaha o formování chování a osobnostních charakteristik svých svěřenců. Jeho úkolem není jen prosté předávání znalostí a dovedností, ale musí také odpovídajícím způsobem umět podnítit své svěřence, studenty a žáky, aby na základě jeho působení měnily své chování a jednání správným směrem. Většinou se jedná o soustavné působení. Učitel tak často ve společnosti žáků stráví velkou část dne a právě to je jedním z hlavních důvodů, proč patří k nejdůležitějším prvkům působícím na formování osobnosti žáků, také na jejich postoje, názory, na jejich školní, ale také osobní život.

Postupem let se také mění postavení učitele ve společnosti a dá se říct i jeho úloha. Učitelství byla v různých obdobích historie vnímána různým způsobem. V dřívějších dobách byl učitel - především na vesnicích - vnímán za jednu z nejdůležitějších osob, hned po starostovi a faráři. Učitel byl často jediným nositelem informací, vzdělání i kultury vůbec. Proto byl lidmi velmi ctěn, označován jako „Pan učitel“. Záměrně učitele označují v mužském rodě, protože v té době byla žena v učitelství určitě výjimkou už jen z toho důvodu, že ženy dlouhou dobu vůbec nesměly studovat. Naopak po umožnění studia ženám byla učitelství asi ženami nejvyhledávanější.

Proto, aby učitel mohl svou profesi vykonávat úspěšně a aby jeho působení mělo požadované vlastnosti a efekt, jsou pro něj nutné následující složky učitelství kvalifikace. Jedná se o (Grecmanová, 1999):

- *všeobecné vzdělání a široký filozofický, vědecký a kulturní rozhled* – nestačí, aby učitel byl odborníkem pouze v předmětu nebo oblasti, kterou vyučuje, je třeba, aby svou hlavní oblast zájmu byl schopen začlenit do širších souvislostí běžného života, politiky, kultury, dokázal formovat ve studentech vlastní názory, postoje, hodnotové systémy,

- *teoretické a praktické odborné vzdělání* – učitel musí výborně zvládat vyučovaný předmět, musí mít dobré teoretické znalosti a poznatky, ale také zkušenosti z praxe, aby mohl studentům lépe zprostředkovat podněty k využití poznatků v praxi a připravit je tak lépe pro život. Odborné vzdělání je velmi důležité především pro učitele např. ekonomických předmětů, protože tato disciplína je jednou z těch nejrychleji se rozvíjejících a tudíž i podléhá nejčastějším a největším změnám, které učitel musí v každém případě sledovat,
- *pedagogické a psychologické vzdělání* – to učiteli umožní lépe předávat své znalosti, dovednosti a zkušenosti žákům, resp. studentům, umožní mu využívat různých metod, prostředků a zásad, které mají za úkol výchovně-vzdělávací proces zkvalitňovat, popř. také zpříjemňovat a usnadňovat vzájemný vztah mezi učitelem a žáky.

K tomu všemu musí učitel připojit nesmírně důležitou složku a tou je jeho osobnost.

3 OSOBNOST UČITELE A JEJÍ VLIV NA KLIMA ŠKOLNÍ TŘÍDY

3.1 Osobnost učitele

Jak už bylo několikrát uvedeno, učitel je jedním z nejdůležitějších prvků výchovně-vzdělávacího procesu a také klimatu školní třídy. Je osobou, která nejenže předává znalosti a dovednosti svým svěřencům, ale je také vzorem pro jejich chování a jednání. Podle Chlupa s Kopeckým (Chlup, Kopecký, 1965) podstata učitelského povolání není ve znalostech, nýbrž v osobnosti. Především pro mladší žáky je vzorem dospělého člověka, vzorem, jak se má vlastně dospělý člověk chovat a jak má jednat. Výše uvedené složky pedagogovy kvalifikace jsou sice pro vyučovací a výchovnou práci velmi důležité a nezbytné, pokud ovšem pedagogovi chybí některé důležité osobnostní prvky, schopnosti a charakteristiky, je velmi pravděpodobné, že jeho pedagogické působení nebude mít požadované ani očekávané efekty a úspěchy. Podle Bakoše (Bakoš, 1977) je učitelova osobnost organický souhrn jeho vědomostí a dovedností, osobních vlastností a způsobů chování. Osobností učitele se zabývá věda nazývaná pedeutologie (Kohoutek, 2006).

Jak cituje Grecmanová K. D. Ušinského (in Grecmanová, 1999, s. 167): „Ve výchově se všechno musí zakládat na učitelově osobnosti, protože výchovná síla pramení jen ze živého zdroje lidské osobnosti. Žádný rozvrh a žádné osnovy, žádný uměle zavedený režim, i kdyby byl co nejdůmyslnější, nemůže ve výchově nahradit osobnost. Vliv učitelovy osobnosti na mladou duši je onou výchovnou silou, kterou nenahradí ani učebnice, ani mravní poučování, ani systém trestů a povzbuzování.“

3.2 Složky učitelovy osobnosti a jejich vliv na klima školní třídy

V rámci své pedagogické práce působí učitel na své žáky nejen tím, že jim zprostředkovává a předává informace, tedy učivo, znalosti, dovednosti, ale ovlivňuje je také svou osobností. Vlivem své osobnosti učitel utváří osobnost samotných žáků. Osobnost učitele, stejně tak jako osobnost člověka obecně, je velice rozmanitá. Zahrnuje celou řadu osobnostních charakteristik, osobnostních vlastností, osobnostních dovedností a schopností. Jednotlivé složky osobnosti učitele je možné dle Mikulášтика (Mikulášтик, 2001) rozdělit do tří, resp. čtyř skupin:

- schopnosti,

- motivy,
- temperament a charakter.

3.2.1 Schopnosti učitele

Schopnosti jsou reálné předpoklady pro vykonávání nějaké činnosti (Mikuláščík, 2001). Mikuláščík (Mikuláščík, 2001) je dělí na schopnosti teoretické – znalosti, a praktické – dovednosti. Mezi schopnosti a dovednosti učitele, které mohou mít vliv na klima školní třídy, řadí Grecmanová (Grecmanová, 1999) především následující trojici:

- pedagogický talent – představuje potenciální předpoklady pro výkon učitelské profese,
- pedagogické mistrovství – představuje takový výkon, resp. pedagogickou práci, která má výborné výsledky při využití nejnovějších poznatků v oblasti pedagogické práce, může se k němu dopracovat prakticky každý učitel, pokud na sobě bude neustále pracovat,
- pedagogický takt – znamená schopnost učitele, vždy, v každé situaci, za všech okolností přijímat v rámci své pedagogické práce adekvátní rozhodnutí a chovat se přiměřeně dané nastalé situaci.

Osobnost učitele tvoří celá řada dalších osobnostních schopností a dovedností, které různými způsoby ovlivňují klima školní třídy. Mezi ně patří např. *komunikační schopnosti* (Smékal, 2002). Vzdělávací a výchovná práce učitele je především o komunikaci, ať už je tato komunikace jednostranná ve formě výkladu nebo vícestranná při vzájemném kontaktu – dialogu či diskusi se studenty, resp. žáky. Dobré komunikační schopnosti jsou důležitým předpokladem pro navázání vztahu se studenty a pro zlepšování kvality třídního klimatu. Tzn. učitel je schopen slovně předložit učební látku studentům, je s nimi schopen vést diskusi, je schopen rozvést jednotlivé pojmy učební látky. Smékal (Smékal, 2002) uvádí, že komunikace je základní složka interpersonálního styku, v němž se uskutečňují informační, afektivní a regulační cíle. Tyto cíle podle něj plní především řeč a výrazové projevy, ovšem pro dobrou a bezproblémovou komunikaci je velmi důležité také naslouchání. Tyto schopnosti mají bezesporu vliv na atraktivnost, resp. zajímavost výkladu či přednášky pro studenty. Pokud učitel vede výklad formou barvitého vyprávění proloženého příklady z jejich živo-

ta a otázkami k tématu, je to pro ně určitě zajímavější než pouhé strohé uvádění důležitých pojmů.

Zajímavost vyučovací hodiny je bezesporu dána také úrovní *tvořivosti* (Grecmanová, 1999) učitele. Tvořivost je taková psychická činnost, v níž se vyskytuje netradiční přístup k předmětu, originalita, vynalézavost či iniciativa (Smékal, 2002). Tvořivý učitel má snahu obohacovat učivo i způsob vyučování stále o nové prvky, které studentům nezevšední a které jim usnadní pochopení a porozumění učivu a učební látce, což také bezesporu uvolňuje atmosféru při vyučování a může být oporou pro dobré klima školní třídy.

Dalším důležitým prvkem učitelovy osobnosti, který může mít vliv na kvalitu třídního klimatu, jsou jeho *organizační schopnosti* (Grecmanová, 1999). Učitel musí být schopen organizovat si svůj vlastní čas mezi přípravu, vlastní vyučování i odpočinek, aby předcházel zbytečnému vyčerpání. Organizační schopnosti musí uplatnit i v rozvržení činností pro jednotlivé vyučovací hodiny, tzn. kolik času je třeba věnovat např. opakování, vlastnímu výkladu, zkoušení atd., čímž může efektivně zabraňovat vzniku napjatých situací ve výuce i vlastní špatné náladě. Grecmanová (Grecmanová, 1999) uvádí mezi dalšími prvky učitelovy osobnosti *schopnost empatie*, tedy vcítění se do pocitů žáků, resp. studentů. Musí být schopen jim naslouchat, jejich problémům, starostem, ale i radostem. Tím si k nim dovede vytvořit bližší vztah a lépe je poznat, čímž se lépe začlení do jejich kolektivu a dokáže působit jako jejich partner a nikoliv jejich nadřízený. S tím úzce souvisí také *diagnostické schopnosti* (Grecmanová, 1999) učitele, které mu umožní odhadnout schopnosti jednotlivých žáků, oblasti jejich zájmu, jejich slabé i silné stránky, což následně může použít k tomu, aby je lépe pochopil, jejich potřeby, jejich nesnáze, a tím se jim opět více přiblížil. Tím je zase ještě více možné utvářet a utužovat dobré klima ve třídě.

Mikuláščík (Mikuláščík, 2001) uvádí dále schopnosti *paměťové*, *představové*, schopnosti týkající se *pozornosti*, *myšlení* či *manuální zručnosti*, které také mohou ovlivňovat kvalitu učitelské práce. Jako další uvádí Grecmanová (Grecmanová, 1999) *didaktické schopnosti*, *schopnost neustále rozšiřovat obzor svých vědomostí*, *pedagogickou expresivnost*, tj. schopnost tlumočit žákům své vlastní postoje a názory, dále také *konstruktivní schopnosti*, kdy učitel vybírá a uspořádává učivo podle schopností nebo např. věku žáků. Všechny tyto vlastnosti směřují opět k tomu, aby učitel vycházel maximálně vstříc studentům a tím prohluboval bezproblémovou vzájemnou komunikaci, která je tolik důležitá nejen pro dobré výsledky a výkony studentů, ale také pro budování příjemné atmosféry během vyučování.

3.2.2 Motivace

Mikuláščík (Mikuláščík, 2001) charakterizuje motivaci jako pohnutku, popud, který nás aktivizuje a naši aktivitu také usměrňuje. Formou motivačních dispozic mohou být pudy, potřeby, zájmy, hodnoty, postoje, ideje či ideály (Mikuláščík, 2001). Mezi potřeby učitele, které mohou mít pozitivní vliv na klima školní třídy, lze zařadit především jeho *potřebu sociálního kontaktu*, protože náplní výchovně-vzdělávací práce je především kontakt se studenty, komunikace a vztah s nimi, ale také kontakt se svými kolegy – pedagogy. Dále to mohou být *potřeby aktivity, kulturní potřeby, potřeby seberealizace* atd. (Mikuláščík, 2001).

Mezi zájmy, jakožto výběrovou pozitivní zaměřenost na určité aktivity či objekty (Mikuláščík, 2001), lze v učitelské profesi zařadit především *zájem o problematiku vyučovaného předmětu* (Grecmanová, 1999). Studenti velmi lehce vycítí, pokud učitel k vyučované látce nemá bližší vztah a pouze plní svou povinnost bez výrazného zájmu. Odráží se to na aktivitě studentů, atmosféře a průběhu vyučování, tedy i na klimatu školní třídy. Jako další uvádí Grecmanová (Grecmanová, 1999) *zájem o studenty*, který je důležitý pro dobrý pocit studentů ve školním prostředí během výuky a pro snadnější navázání bližšího kontaktu učitele se studenty a bezproblémovou vzájemnou komunikaci.

Velmi důležitou složkou osobnosti učitele, která může následně ovlivňovat i osobnost studentů, jejich vzájemné vztahy, a tím i klima školní třídy, jsou jeho *hodnoty a postoje*. Pro žáky představuje učitel vzor dospělého člověka, který se v mnohém, třeba i nevědomky, snaží napodobovat. Žáci od něj mohou přebírat některé postoje, názory, způsoby chování, jednání, reakcí v určitých, např. vypjatých situacích atd. Učitel by měl svou osobností žáky vést správným směrem také záměrně, ne pouze svými osobnostními vlastnostmi, které žáci vyzorují, ale také např. orientací a stylem výuky. Podle Bakoše (Bakoš, 1977) by učitel měl působením své osobnosti poskytnout žákům také hlubší a širší souvislosti mezi nabytými poznatky a lepší pochopení učiva. Měl by v žácích pěstovat lásku a zájem o vědomosti a radost ze získávání nových poznatků a dovedností.

Důležitý je také *postoj učitele k vlastnímu povolání*, tedy ke své pedagogické práci. I žáci vycítí, jestli učitel svou práci dělá s radostí nebo z povinnosti, protože se to odráží v jeho přístupu k práci, k vyučování, k výchově i k samotným studentům. Učitel také nepůsobí jen na žáky samotné, ale svou prací, chováním a postupy spoluvytváří prostředí k výchovné a vzdělávací práci, prostředí pro vlastní práci i práci žáků, sociální prostředí třídy a školy,

protože má vliv i na vzájemné vztahy mezi žáky. Svým postojem k žákům a ke škole obecně udává tón či kvalitu atmosféry a klimatu ve třídě, které může být vlivem jeho chování napjaté a nepříjemné, ale také radostné a plné nadšení z práce.

Motivační složky osobnosti, především hodnoty a postoje, mohou být ovlivněny pohlavím či věkem učitele (Mikuláščík, 2001). Na základě vlastní zkušenosti mohou říci, že je velký rozdíl, jak se ke studentům chová žena v roli učitele a muž v roli učitele, resp. i mimo tyto role. Žáci, resp. studenti mají možnost si v rámci školy vyzkoušet a naučit se, jak se chovat k ženám nebo naopak k mužům, jak se chovat k ženské autoritě, resp. mužské autoritě. To je velmi důležité i pro jejich budoucí zaměstnání, protože se tak budou lépe orientovat v různých typech vztahů, jak se ženami tak s muži. Budou vědět, jak se chovat a co si dovolit k nadřízenému jako ženě a nadřízenému jako muži. Navíc v současné době je velmi obtížné sjednat si respekt především u chlapců. Proto je právě učitel jako muž mnohem vhodnější. Při současné rostoucí feminizaci školství tak dochází vlastně k postrádání či ztrátě mužského vzoru chování, jednání. Především pro chlapce je velmi důležité již v rámci vzdělávání sledovat chování a vystupování někoho, jako je učitel, který je dobrým vzorem při formování osobnosti studenta, resp. žáka.

3.2.3 Temperament a charakter

Podle Bakoše (Bakoš, 1977) jsou u učitelů pro úspěšnou pedagogickou práci nutné především následující skupiny vlastností, z nichž většina může v menší či větší míře ovlivňovat také kvalitu školního, resp. třídního klimatu:

- vlastnosti charakteru a vůle, jako je čestnost, upřímnost, spravedlnost, rozhodnost, vytrvalost, cílevědomost,
- citově temperamentní vlastnosti, např. sebeovládání, trpělivost, optimismus,
- společensko-charakterové vlastnosti, např. laskavost, vlídnost, porozumění, ohleduplnost atd.

Mikuláščík (Mikuláščík, 2001) definuje temperament jako vlastnosti osobnosti, které určují formu a průběh duševních jevů jako doprovod chování, ale také jako formu a průběh chování samotného. U učitelské profese je např. zajímavé sledovat povahu reakcí učitele na různé situace, ať už pozitivně, nebo negativně laděné, a jak je schopen tyto situace řešit. Na klimatu školní třídy se jinak odráží učitelovy živé, aktivní, veselé reakce plné optimismu,

jinak reakce sice aktivní, ale vznětlivé, zcela opačným směrem pak reakce vážné, smutné, úzkostlivé nebo naopak ukvapené.

Stejný autor (Mikuláščík, 2001) uvádí, že charakter představuje vyjádření vztahu ke skutečnosti, a tento vztah dělí do čtyř oblastí, kam lze zařadit i charakterové vlastnosti pozitivně působící na klima školní třídy:

- vztah k sobě samému – např. sebejistota učitele, která značně mění vzájemný vztah studentů k učiteli; rozhodnost,
- vztah k lidem – např. přátelství, družnost, které dovolují učiteli navázat bližší kontakt se studenty; upřímnost, která usnadňuje vzájemnou komunikaci,
- vztah k práci – např. svědomitost, smysl pro povinnost atd.,
- celková světonázorová orientace – např. smysl pro pravdu, pro spravedlnost atd.

Podle průzkumu provedeného mezi učiteli (Svoboda, 2006) si samotní současní učitelé na svých bývalých kantorech cenili, resp. cení vlastností, jako je charisma, energičnost, extravertnost, aktivnost, tedy vlastnosti, které mají žáky, resp. studenty povzbuzovat k činnosti, k dobrým výkonům, k zájmu o studium. Kladně hodnotili také spravedlnost, která je, především z pohledu studentů, u pedagoga velmi důležitou vlastností. Pokud žáci cítí, že jejich činnost nebo výkon je spravedlivě hodnocen a posuzován, pěstuje si žák i kladný vztah ke škole a k učení samotnému. Pozitivně jsou podle průzkumu vnímáni i kantoři, kteří se usmívají, mají příjemné vystupování, vyzařuje z nich klid, pohoda, optimismus a vyrovnanost.

Na těchto vlastnostech učitele je pak ve velké míře založeno i jeho chování vůči studentům, jeho vztah ke studentům, který je jedním ze základních prvků klimatu školní třídy. Základní požadavek na chování učitele vůči žákům stručně vyjadřuje Bakoš (Bakoš, 1977) následujícím způsobem: mít žáka rád – projevovat úctu k žakově osobnosti – být k žákům náročný. Kladný vztah učitele k dětem a k mládeži určitě usnadní vzájemnou komunikaci a má bezesporu vliv i na přístup žáků ke škole, k učiteli i vlastnímu učení. Učitel musí respektovat jedinečnost osobnosti každého žáka, její klady i zápory, měl by se co nejvíce snažit poznat osobnost každého žáka a na základě tohoto poznání přizpůsobit své chování a jednání i styl výuky. S takovým přístupem má učitel větší pravděpodobnost, že si získá i důvěru studentů. Důležitá je také přiměřená přísnost ke studentům. Přiměřená z toho důvodu, aby studenty

vedla správným směrem, ale na druhou stranu je zbytečně nesvazovala v jejich projevu, chování a jednání.

Výzkum osobnosti učitele provedený v roce 1960 Ryanssem v USA (in Fontana, 2003) zjistil, že úspěšný učitel bývá vřelý, chápavý, přátelský, odpovědný, soustavný, vynalézavý a nadšený. Výzkumy také ukazují, že úspěšní učitelé se důkladněji připravují na vyučovací hodiny, tráví více času mimoškolními aktivitami a projevují větší zájem o jednotlivé žáky. Učitelova osobnost se utváří v průběhu jeho studia a následovně pak především během jeho pedagogické práce. Osobnost učitele je tedy jednak utvářena a jednak je výsledkem sebevýchovy učitele (Bakoš, 1977). Je třeba, aby se každý učitel soustředil na to, jak jako osobnost působí na své žáky a na prostředí, v kterém probíhá výchovně-vzdělávací proces, a podle toho své vlastnosti a způsoby jednání a chování přizpůsoboval správným směrem.

4 SHRNUÍ TEORETICKÉ ČÁSTI PRÁCE

V této části bakalářské práce jsem popsala základní teoretické poznatky o klimatu školní třídy, o učiteli a jeho osobnosti a jejím vlivu na klima školní třídy a žáky. Na závěr teoretické části práce bych ráda uvedla hlavní znaky a vlastnosti, které by měl mít globální učitel a které formulovali Pike a Selby (Pike, Selby, 1994) ve své knize Globální výchova. Současný svět je totiž neustále zmítán fenoménem globalizace a nevyhýbá se mu ani učitelská profese. Uvádím je ve své práci především proto, že podle mého názoru nejsou jen receptem, jak lépe a úspěšněji předávat znalosti, dovednosti a informace studentům, ale také cestou, jak může učitel v rámci své vyučovací a výchovné práce efektivně působit na zlepšování kvality třídního klimatu:

- Globální učitel přistupuje k řešení problémů z globálního, celosvětového hlediska, a nikoli z hledisek národnostních nebo etnických.
- Globální učitel umožňuje studentům seznámit se s rozmanitostí a bohatstvím nejrůznějších kultur.
- Globální učitel je zaměřen především na budoucnost.
- Globální učitel vidí svou úlohu především v tom, že studentům umožňuje, aby samostatně dospěli ke znalostem a osobním postojům.
- Globální učitel dává svým žákům najevo víru v lidské možnosti.
- Globální učitel klade důraz na rovnoměrný rozvoj všech složek osobnosti studentů – ne pouze na získávání vědomostí, ale i na rozvoj složky citové a sociální.
- Globální učitel využívá ve třídě různé formy a metody výuky.
- Globální učitel chápe učení jako celoživotní proces.
- Globální učitel se snaží, aby informace, kterou studentům předává, byla v souladu s použitou formou a s celkovou atmosférou.
- Globální učitel respektuje práva druhých a snaží se ve třídě rozložit moc a odpovědnost za rozhodování a přijatá rozhodnutí.
- Globální učitel se snaží svým studentům ukázat vzájemné souvislosti mezi jednotlivými předměty.
- Globální učitel se snaží začlenit život třídy do života místní komunity.

Téma osobnosti učitele je velmi rozmanité, ale velmi výstižně jej shrnuje následující myšlenka čínského filozofa Lao C' (in Pike, Selby, 1994):

„Existují vůdci, jichž se lidé bojí,
existují vůdci, jež lidé nenávidí,
existují vůdci, jež lidé milují,
ale nejlepší vůdci jsou ti,
kteří dokončili své dílo a lidé si řekli,
dokázali jsme to sami.“

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKY VÝZKUMNÉ ČÁSTI PRÁCE

5.1 Cíle výzkumné části práce

Cílem praktické části práce je aplikovat získané teoretické poznatky v reálném školním prostředí. Tato práce má za úkol odhalit vlivy, které má osobnost učitele a její jednotlivé složky na klima reálné školní třídy. Má určit, které z osobnostních i profesních vlastností a dovedností učitele ovlivňují prostředí, ve kterém probíhá výchovně-vzdělávací proces a ve kterém studenti, resp. žáci tráví většinu svého všedního dne. Kromě prvků osobnosti, které nějakým způsobem ovlivňují klima ve školní třídě, se zaměřuje také na způsob působení těchto vlivů. Za úkol si klade také získání informací o tom, jak jsou jednotlivé složky osobnosti učitele vnímány ze strany studentů a jak se mohou odrážet v jejich chování a jednání. Opírá o výzkum zmiňovaný v úvodu této práce prováděný před rokem. Cílem není potvrzení či vyvrácení určitých hypotéz, ale získání přehledu o vlivu osobnosti učitele na klima reálné školní třídy. Výsledkem této části práce má být získání podkladů o tom, na které složky osobnosti je třeba se zaměřit a upravit je směrem ke zlepšení a zkvalitnění třídního klimatu. Cílem je spíše získání kvalitativních výsledků, než výsledků kvantitativních či statistických.

5.2 Výzkumný soubor

Pro sledování a analýzu vlivu jednotlivých složek osobnosti učitele na klima školní třídy jsem si vybrala třetí ročník Obchodní akademie a VOŠ v Uherském Hradišti. Můj výběr směřoval do této střední školy především proto, že jsem tuto školu sama asi před šesti lety absolvovala, takže její prostředí je mi poměrně blízké a známé. Navíc jedna z tříd třetího ročníku této střední školy byla předmětem mého zájmu v rámci již dříve zmiňovaného průzkumu, prováděného před rokem. Tato třída mi byla přidělena v rámci absolvované pedagogické praxe, takže jsem měla nějaký čas, abych ji alespoň částečně poznala, a to jak z role nezúčastněného pozorovatele při násleších, tak velmi zúčastněně během hodin, kdy jsem v této třídě sama vyučovala. Navíc bylo velmi zajímavé zjišťovat, zda se klima této třídy nějakým způsobem vyvíjí, jestli se nějakým způsobem mění přístup studentů ke svým učitelům, nebo naopak přístup učitelů ke studentům.

Vzorek dvaceti studentů výše zmiňované třídy jsem rozšířila o dalších dvacet studentů další třídy třetího ročníku, abych odhalila nakolik různé vztahy mohou mít dva různé kolektivy

studentů stejného věku prakticky ke stejným učitelům. V rámci výzkumu jsem nebrala v úvahu pohlaví studentů, protože se mi pro řešení výzkumného úkolu tento prvek nezdál důležitý. Na druhou stranu byl v rámci výzkumu zohledněn jejich věk, proto jsem také vybrala školní třídy ze stejného ročníku. Různé věkové kategorie, tedy různé ročníky, by bylo mnohem obtížnější srovnat, vzhledem k odlišné vyspělosti. Hlavním kritériem výběru vzorku studentů tedy byl především věk, protože třetí ročník je již dostatečně sžitý s prostředím školy, dostatečně zná své kantory a podmínky výuky. Studenti třetího ročníku tak mají již poměrně ustálený postoj a názor na povahu klimatu školní třídy a vlivy na něj působící.

Svůj průzkum jsem také zaměřila na skupinu deseti učitelů, kteří v obou těchto třídách působí, abych měla k dispozici také pohled „z druhé strany“. Různé aspekty a charakteristiky třídního klimatu mohou být vnímány ze strany studentů a ze strany pedagogů odlišně, což může zkreslovat pohled pedagoga na působení své osobnosti na studenty. U pedagogů bylo hlavním kritériem výběru tedy působení v obou zkoumaných školních třídách, protože jinak by se kantor mohl jen obtížně ke klimatu školní třídy vyjadřovat a hodnotit ho. U kantorů nebylo při výběru výzkumného souboru zohledněno žádné jiné kritérium např. typu věku, pohlaví, délky praxe, počtu hodin vyučovaných ve zkoumaných třídách atd.

5.3 Použité metody

5.3.1 Metody sběru dat

Pro získávání informací o vlivu osobnosti učitele na klima školní třídy jsem použila dotazníkové šetření. Připravila jsem tři skupiny dotazníků (viz. příloha P III, IV, V). Tyto dotazníky vycházejí a navazují na dotazníky použité v rámci již dříve zmiňovaného výzkumu klimatu školní třídy, jelikož již v rámci tohoto výzkumu byly odhaleny důležité poznatky týkající se vlivu učitelovy osobnosti na klima školní třídy. Pro srovnatelnost určitých částí byly dotazníky konstruovány podobně jako před rokem, kdy mé znalosti metodologie sestavování a strukturování výzkumných dotazníků bohužel nebyly dostatečné, proto dotazníky nejsou sestaveny zcela v souladu s ní. V přílohách (viz. příloha č. I, II) uvádím pro srovnání dvě varianty původního dotazníku – variantu pro studenty a variantu pro učitele. Dotazníky byly připraveny pro studenty i učitele proto, že je určitě zajímavé porovnat, jak klima třídy hodnotí každý ze svého vlastního pohledu.

Stejně rozdělení variant dotazníků jsem ponechala i pro aktuální výzkum s tím rozdílem, že jsem doplnila jednu variantu pro třídu, která před rokem ještě nebyla předmětem výzkumu. Varianta pro třídu již dříve zkoumanou byla v některých otázkách modifikována směrem k zjištění, jak se klima třídy v průběhu roku vyvíjelo. U třídy dosud nezkoumané byly naopak v úvodu dotazníku zařazeny dotazy, které měly studenty uvést do problematiky klimatu školní třídy. V dalších otázkách se dotazníky určené pro studenty již nelišily.

Byly rozděleny do dvou částí. První část se týkala vlivu učitelovy osobnosti na klima školní třídy obecně a studenti se v ní mohli vyjádřit k tomu, jaké vlastnosti učitelů obecně jsou pro kvalitu třídního klimatu důležité, a jakým způsobem jej mohou ovlivňovat. V dotaznících byly záměrně zařazeny i vlastnosti, u kterých bylo sice na první pohled jasné, že budou hodnoceny negativně, ale v dotaznících byly zařazeny především z toho důvodu, abych zjistila, jaké pocity tyto vlastnosti vyvolávají u studentů. Druhá část se pak týkala konkrétně osobnosti třídního učitele. Bylo to z toho důvodu, že v tomto případě byla zachována určitá anonymita učitele, protože žádný nebyl jmenován, přesto všichni studenti jasně věděli, ke komu se vyjadřují, čímž jsem získala informace o konkrétních a skutečných, nikoli jen potenciálních, prvcích učitelovy osobnosti, které mohou, ať už kladným nebo záporným směrem, ovlivňovat klima školní třídy. Dotazníky určené učitelům byly konstruovány podobně, byla u nich vynechána část týkající se třídního učitele.

V dotaznících byly použity jednak otázky uzavřené s výběrem odpovědí, jejichž úkolem bylo především získat informace o tom, k jakému z nabízených postojů či názorů se třídní kolektivy či učitelé přiklání. Stejnému účelu sloužily úlohy se škálovým hodnocením, kde měli respondenti jednotlivé nabízené položky hodnotit na základě hodnotící škály. Dále byly zařazeny i úlohy, které vyžadovaly od respondentů vytvoření určitého pořadí nabízených pojmů. Pro vysvětlení těchto jejich postojů byly doplněny také otázky otevřené určené k objasnění odpovědí v rámci otázek uzavřených.

Dotazníky byly ke studentům distribuovány prostřednictvím jedné z jejich učitelek, která byla o všech potřebách bezproblémového doplnění dotazníků podrobně informována. Považovala jsem to za vhodnější oproti vlastní distribuci v tom smyslu, že tato pedagožka má ke studentům bližší vztah a studenti od ní mnohem lépe přijali informace týkající se vyplnění dotazníků. Stejný způsob distribuce byl použit i v případě pedagogů, kde zmíněná učitelka využila svých dobrých kontaktů s kolegy. Dotazníky byly vyplňovány především z důvodu nedostatku času mimo výuku, kdy bylo respondentům k dispozici libovolné množství času

na promyšlení odpovědí. Výhodou těchto podmínek vyplnění bylo pravděpodobně to, že sami respondenti mohli určit, které prostředí a podmínky a doba se jim zdají pro vyplnění dotazníků nejvhodnější. Naopak nevýhodou bylo bezesporu velké riziko, že se dotazníky nevrátí zpět od respondentů.

Tato obava se částečně naplnila především v řadách studentů, kdy část z nich dotazník buď vůbec neodevzdala nebo jej odevzdala vyplněný jen částečně. Z celkového počtu 27 studentů prvního kolektivu se mi vrátilo 22 dotazníků, z 28 studentů druhého kolektivu pak odevzdalo pouze 21 studentů. Výsledně bylo zkoumáno a vyhodnocováno pouze 20 studentů z každé jmenované třídy, jelikož byly ještě vyřazeny dotazníky nesprávně nebo neúplně vyplněné. U učitelů byla návratnost dotazníků stoprocentní.

5.3.2 Metody zpracování dat

Způsob zpracování dat získaných na základě dotazníků se lišil podle typů otázek použitých v dotaznících. U otázek uzavřených s výběrem odpovědí se jednalo o kvantifikaci četností volby jednotlivých nabízených odpovědí. Otázky, resp. úlohy, které vyžadovaly škálové hodnocení jednotlivých nabízených položek, byly zpracovávány přiřazováním stupňů škály jednotlivým hodnoceným položkám a následně kvantifikací jednotlivých stupňů u každé položky, přičemž výsledkem bylo pořadí jednotlivých nabízených položek. U úloh vyžadujících sestavení pořadí nabízených položek bylo k těmto jednotlivým položkám přiřazováno pořadí, které jim určili respondenti. Jelikož respondenti vybírali z většího počtu položek, než nabízely stupně pořadí, výsledné pořadí položek bylo výsledkem nejčastěji označovaných položek, kdy matematický průměr přiřazených pořadí dosahoval nejvyšších hodnot vzhledem k pořadí.

Odpovědi na otevřené otázky měly poskytnout především objasnění a vysvětlení postojů vyjádřených v odpovědích na uzavřené otázky. V rámci zpracování informací z nich vyplývajících byly sledovány častěji se opakující tvrzení a vysvětlení, které byly následně využity při interpretaci výsledků výzkumu.

6 VÝSLEDKY VÝZKUMU

Popis i následná interpretace výsledků je rozdělena do tří částí. V první části jsem se zaměřila na složky osobnosti pozitivně působící na klima školní třídy. Druhá část odhaluje složky učitelovy osobnosti negativně působící na klima školní třídy. V dotaznících jsem se snažila nabídnout studentům celou řadu složek osobnosti učitele, které by nějakým způsobem mohly ovlivňovat klima jejich třídy. Studenti měli určit, jestli tyto složky osobnosti působí na klima jejich třídy pozitivně nebo naopak negativně nebo nemají na třídní klima žádný vliv. Následně měli možnost objasnit důvody, proč ta která vlastnost ovlivňuje klima školní třídy daným způsobem.

Ve svém výzkumu jsem se zaměřila mimo jiné také na to, jaký vliv na klima ve školní třídě může mít třídní učitel. Na osobu třídního učitele jsem se zaměřila mimo jiné také proto, že již v původním dotazníku, který jsem už dříve vzpomínala, se ukázalo, nakolik může být problémový vztah s třídním učitelem a nakolik to může znamenat problém pro studenty a jejich dobrý pocit ve škole a vůbec pro přístup studentů ke škole a učitelům. Právě i na vztahu k třídnímu učiteli se ukázalo, které vlastnosti a dovednosti učitele jsou pro kvalitu vzájemných vztahů a třídního klimatu důležité.

6.1 Popis výsledků výzkumu

Ačkoliv cílem výzkumu byla spíše formulace kvalitativních výsledků, uvádím i nejdůležitější výsledky číselné.

Osobnost učitele je jedním ze základních složek tvořících klima školní třídy. Dotazníky odhalily, které její aspekty působí na kvalitu třídního klimatu nejvíce a také to, co považují samotní studenti z oblasti osobnosti učitele za nejdůležitější z různých pohledů. Již z úvodu dotazníků jasně vyplynulo, že pro 90 % všech studentů je v souvislosti s klimatem školní třídy důležitější osobnost učitele, způsob chování učitele, jeho, resp. její jednání, přístup ke studentům a také k učení než jeho znalosti, dovednosti či profesní zaměření.

6.1.1 Složky osobnosti učitele pozitivně působící na klima školní třídy

V případě hodnocení pozitivně působících vlastností učitele došlo takřka ke vzácné shodě názorů. U obou tříd, ale také u pedagogů, se mezi vlastnostmi, které nejpozitivněji působí na kvalitu třídního klimatu, u všech opakovaly prakticky totožné vlastnosti učitelů.

U 83 % všech studentů a dokonce u všech 10 dotazovaných učitelů se jako jednoznačně pozitivně působící vlastnost objevovala spravedlnost učitele. Se spravedlivostí úzce souvisí další vlastnost, která byla uváděna jako jednoznačně kladně působící u 73 % všech studentů a u všech deseti učitelů, a tou je objektivita učitele v hodnocení. Výsledné pořadí kladně působících vlastností z pohledu učitelů i studentů je uvedeno v tabulce:

Pořadí	Studenti		Učitelé
	Třída A	Třída B	
1	spravedlivost	objektivita při hodnocení	spravedlivost
2	úcta k studentově osobnosti	spravedlivost	objektivita při hodnocení
3	optimismus	úcta k studentově osobnosti	plnění slibů
4	smysl pro humor	smysl pro humor	schopnost naslouchat
5	objektivita při hodnocení	blízký vztah ke studentům	úcta k studentově osobnosti smysl pro humor
6	plnění slibů	tolerantnost	takt
7	blízký vztah ke studentům	optimismus	slušné chování
8	trpělivost	schopnost spolupráce	upřímnost

Tab. 1 Pořadí pozitivně vnímaných vlastností učitele

Další nejčastěji uváděnou vlastností, která pozitivně působí na klima školní třídy, byla podle studentů úcta k studentově osobnosti. Za pozitivně působící ji označilo 15 z 20 studentů jedné sledované třídy a 17 z 20 studentů druhé školní třídy. 8 učitelů tuto vlastnost označilo za jednoznačně pozitivně působící, zbývající 2 učitelé pak jako spíše pozitivně působící.

Mládí studentů se také projevilo v tom, že jako jednu z nejdůležitějších vlastností učitele, která má pozitivní vliv na atmosféru ve třídě, jich 83 % uvádělo také smysl pro humor. S tím pak úzce souvisí další, u 80 % studentů uváděná pozitivně působící vlastnost a tou je optimismus učitele. S výše uvedenými vlastnostmi jde, podle názoru studentů, ruku v ruce také blízký vztah k studentovi. V jedné z tříd ji jako jednoznačně působící vlastnost na klima školní třídy označilo 19 studentů z 20. Přes 50 % studentů v odpovědích dále uvádělo jako jednoznačně pozitivně působící na klima školní třídy tolerantnost učitele, schopnost spolupracovat, laskavost, ohleduplnost, inteligenci, schopnost plnit sliby. Studenti i učitelé také dostali možnost sami uvést další vlastnosti učitele, které mohou pozitivně ovlivňovat klima školní třídy. Nejčastěji – u 3 pedagogů a 9 studentů – se objevila pozitivní motivace, která se úzce pojí s optimismem a smyslem pro humor.

Pořadí	Studenti		Učitelé
	Třída A	Třída B	
1	schopnost srozumitelně vysvětlit učivo	schopnost srozumitelně vysvětlit učivo	dobré komunikační schopnosti
2	příjemné vystupování	příjemné vystupování	schopnost srozumitelně vysvětlit učivo
3	dobré komunikační schopnosti	dobré komunikační schopnosti	všeobecný přehled
4	všeobecný přehled	všeobecný přehled	odborné znalosti
5	vnášení novinek	organizační schopnosti	příjemné vystupování organizační schopnosti

Tab. 2 Pořadí pozitivně vnímaných schopností učitele

Kvalitu vzájemných vztahů mezi studenty a učiteli, a tím i kvalitu školního klimatu, neovlivňuje jen způsob chování a jednání učitele, jeho osobnost se projevuje také v schopnostech a dovednostech, díky kterým učitel dokáže žákům efektivním způsobem zprostředkovat učební látku, poznatky, dovednosti i další informace. Studenti obou tříd se shodli na zcela totožném pořadí čtyř prvních osobnostních schopností učitele, které jsou důležité pro kvalitu školního klimatu. Zcela v popředí u 85 % všech studentů byla především schopnost učitele srozumitelně vysvětlit učivo. Přes 55 % studentů přiznalo a učitelé s tím plně souhlasili, že pro ně není důležité si ve škole vyslechnout učební látku a teprve doma se ji snažit naučit, ale cílem učitele by mělo být dosáhnout pochopení učiva ze strany studentů již v průběhu vyučovací hodiny.

Schopnost učitele srozumitelně vysvětlit učivo je často podmiňována a podporována další potřebnou osobnostní schopností, kterou ocenili především studenti, ale jejíž potřebu si uvědomovali také učitelé, a tou jsou dobré komunikační schopnosti učitele. Za jednoznačně pozitivně působící ji označilo 53 % všech studentů a 7 z 10 učitelů. Mezi výše uvedené schopnosti učitele, které mají podle názoru studentů i učitelů pozitivní vliv na klima školní třídy, se vklínilo také příjemné vystupování učitele. Z pohledu téměř 50 % studentů je pro pohodu a kvalitu výuky a tím i třídního prostředí důležitý také všeobecný přehled učitele.

V upřednostňování dalších dovedností učitelů už se názory jednotlivých třídních kolektivů i samotných učitelů rozcházejí, ovšem u 45 % studentů se u nich objevovaly jako jednoznačně důležité také organizační schopnosti učitele. Učitelé podle svých vlastních zkušeností vyzdvihovali i další dovednosti, u kterých vidí šanci, že by mohly pozitivním způsobem ovlivnit klima ve školní třídě. Patří mezi ně především schopnost učitele vytvářet a podporovat ducha vzájemné spolupráce a pomoci mezi studenty, umění poskytovat povzbuzení či odměny v pravý čas nebo schopnost vhodným způsobem prověřovat znalosti studentů.

Velmi zajímavé bylo sledovat, jak se názory nebo pohled na určité vlastnosti, resp. dovednosti liší nejen mezi studenty a učiteli, ale také mezi oběma třídními kolektivy. Tato skutečnost naznačuje, že popularitu určité vlastnosti či dovednosti nelze jednoznačně určit, protože závisí na podmínkách, charakteru a povaze jednotlivých třídních kolektivů.

Takováto rozdílná stanoviska zastávali studenti i učitelé např. v případě dovednosti či schopnosti učitele vnášet do výuky neustálé novinky. 6 učitelům z dotazovaných 10 připadala tato dovednost jako efektivní způsob, jak podpořit aktivní přístup studentů v hodinách, naopak zbývající 4 učitelé se spíše přikláněli k tomu, že tím učitel zbytečně výuku komplikuje, protože ne každý student je dostatečně přizpůsobivý neustálým změnám. Různily se i názory třídních kolektivů. Zatímco v jedné ze sledovaných tříd 75 % studentů potvrdilo pozitivní či negativní vliv na klima školní třídy, u téměř poloviny dotázaných studentů z druhého kolektivu studentů se objevil názor, že takováto dovednost sice může mít pozitivní vliv na jejich aktivitu, ale tato skutečnost nemá v podstatě žádný výrazný vliv na kvalitu prostředí a podmínek, ve kterých probíhá výuka.

Stejně tak se odlišují názory týkající se dovednosti učitele učit studenty samostatnosti. 7 z 10 učitelů má za to, že to třídu jako kolektiv spojuje, protože to vyvolává diskuse a podporuje týmovou spolupráci. Jak ovšem vyplynulo z výpovědí studentů, toto se děje jen v případě bezproblémových vztahů mezi spolužáky. 9 studentů jednoho kolektivu a dokonce 15 studentů z druhého třídního kolektivu ovšem hned v úvodu dotazníků přiznalo, že jejich kolektiv není příliš kamarádský a že klima jejich třídy nemohou jednoznačně označit jako pozitivní a bezproblémové. Proto i v případě dovednosti učitele učit studenty samostatnosti se 63 % studentů stavila k této dovednosti spíše negativně, protože údajně třídu jako kolektiv rozděluje tím způsobem a proto, že třída není schopna samostatně či týmově spolupracovat a diskuse vyvolávají konflikty. V tomto momentu je možné sledovat, jak se někdy mohou lišit předpoklady učitelů o tom, jak kterou vlastnost či dovednost studenti přijmou a jak na ni budou reagovat, což jenom dále ukazuje, jak je učitelská profese nesmírně náročná a všestranná.

6.1.2 Složky osobnosti učitele negativně působící na klima školní třídy

Své dotazy na studenty i učitele jsem samozřejmě zaměřila i na osobnostní složky učitele, které působí na klima školní třídy negativně. Studenti i učitelé se tak měli mimo jiné možnost vyjádřit k několika vlastnostem, které mohou být u pedagoga obecně považovány za

záporné. Z těchto záporných vlastností považovalo 83 % studentů za nejzávažnější problém především nezájem učitele o studenty. Další jednoznačně negativně vnímanou vlastností u 60 % všech studentů, co se týče vlivu na klima třídy, byla výbušnost učitele. S výbušností úzce souvisí také další, negativně působící vlastnost, a tou je náladovost učitele, resp. nestabilita nálad, nevyrovnanost učitele. Velmi negativně byly u všech studentů vnímány také povahové rysy učitele podobné škodolibosti či posměvačství.

O co lépe studenti i učitelé vnímali optimismus učitele a jeho smysl pro humor, tím hůře pak podle 60 % z nich působí na podmínky výuky pesimismus spojený se zatrpklostí. Mezi negativně působící vlastnosti učitele, které respondenti sami uváděli, se téměř u poloviny studentů dostaly určité předsudky učitele, míněno v tom smyslu, když si učitel vytváří názor na určitou školní třídu a její studenty na základě informací tzv. „z druhé ruky“.

Jako další vlastnost učitele negativně působící na klima třídy bylo téměř u 40 % studentů a téměř poloviny učitelů připomínáno také přílišné využívání trestů a postihů. Studenti téměř v 85 % případů uváděli, že pokud jsou v průběhu výuky povzbuzováni a chváleni, pracuje a učí se jim lépe. To samé považují za důležité i samotní učitelé. Zajímavé bylo srovnání, jak je to ve skutečnosti s chválením a povzbuzováním v případě těchto dvou tříd. Zatímco učitelé mají, až na jednu výjimku, pocit, že studenty často chválí a tím je povzbuzují k lepším výkonům, 65 % studentů má pocit přesně opačný, a to, že je učitelé takto povzbuzují příliš málo. Jako jednu z dalších překážek pro kvalitní třídní klima studenti uváděli vnášení osobních problémů učitele do výuky. Dále studenti připomínali také vybíjení si zlosti na studentech, neochotu vyslechnout jejich názory a podněty, ale také např. přeceňování schopností studentů.

6.1.3 Vliv osobnosti třídního učitele

Mezi otázky dotazníku týkajícího se klimatu školní třídy obecně jsem již před rokem na radu jedné z vyučujících zařadila dotazy, které se týkaly třídního učitele a dá se říct, že jsem se právě v tomto ohledu trefila do černého. Téměř 95 % všech studentů označilo již v původním dotazníku svůj vztah k třídní učitelce za velmi napjatý s problémy především v komunikaci, přičemž pro ně třídní učitelka znamenala hlavně neustálý problém.

Po roce jsem se k tomuto problému vrátila právě v rámci zkoumání osobnosti učitele a otázky týkající se třídního učitele jsem do dotazníků opět zařadila, s tím že u původně

zkoumané třídy jsem se zaměřila na to, zda se vztah se třídní učitelkou nějakým způsobem v průběhu roku vyvíjel či změnil. To byl také jeden z důvodů, proč jsem se podobu dotazníků snažila ponechat velmi podobnou té původní a snažila se na ni navázat. Bohužel po vyhodnocení dotazníků jsem musela dospět k poznání, že podle názoru 80 % studentů původně sledované třídy je jejich vztah k třídní učitelce stále problémový a plný napětí navíc polovina studentů zastává názor, že se vzájemný vztah buď vůbec nezměnil nebo se naopak změnil jednoznačně k horšímu.

Velmi překvapivé ovšem bylo, že i ve třídě, která před rokem ještě nebyla předmětem zkoumání, byl odhalen u 85 % studentů také dosti problematický vztah k třídnímu učiteli, který studenti velmi citelně vnímali. Studenti viděli podle dotazníků problémy především v komunikaci s třídním učitelem. Přitom studenti obou tříd považují dle výše uvedených výsledků bližší vztah k třídnímu učiteli i ke všem učitelům obecně za jednoznačně pozitivně působící na klima jejich třídy, protože učitel je lépe zná, ví o jejich potřebách, zájmech a zálibách, má snahu se studentům co nejvíce přiblížit způsobem svého chování a jednání, stylem výuky.

I v závěrečné části svého výzkumu jsem mohla sledovat, co všechno učitel při výkonu své profese musí brát v potaz ohledně svého chování, jednání, vystupování, způsobu výuky a na co vše se studenti mohou u učitele zaměřit, co vše jim může nějakým způsobem vadit a překážet a co všechno jim pro profesi pedagoga může připadat důležité z hlediska jejich výkonů, jejich přístupu ke škole i z hlediska toho, jak se cítí během procesu výuky.

6.2 Interpretace a diskuse výsledků výzkumu

V této části jsem se snažila přiblížit a určitým způsobem objasnit výsledky výzkumu, uvedené v předchozí části práce. Vodítkem a inspirací pro následující interpretaci a diskusi výsledků výzkumu mi byly především odpovědi na otevřené otázky z dotazníků, ve kterých měli studenti i učitelé objasňovat svou volbu v rámci uzavřených odpovědí. Na úvod této interpretační části práce jsem se rozhodla zařadit diskusi výsledků výzkumu klimatu třídního prostředí, který jsem prováděla před rokem, abych ukázala, z jakých poznatků celý tento výzkum osobnosti učitele a jejího vlivu na klima školní třídy vycházel.

6.2.1 Vzájemné vztahy mezi studenty a učiteli

Již z průzkumu provedeného před rokem bylo jasně patrné, nakolik silně studenti vnímají kvalitu prostředí, ve kterém probíhá jejich výuka. Podle průzkumu většina z nich za tímto pojmem viděla mimo jiné prostředí, ve kterém tráví většinu dne, vztahy s učiteli, náladu a atmosféru ve třídě, jestli se ve třídě mezi spolužáky cítí dobře nebo ne. Někteří klima třídy také ztotožňovali s její soudržností nebo se vším, co se ve třídě během celého školního dne děje.

V rámci tohoto výzkumu na základě dotazníku (viz. příloha P I, II), týkajícího se klimatu školní třídy obecně, jasně vyplynuly některé skutečnosti týkající se vztahu osobnosti učitele a klimatu školní třídy. V části dotazníku věnované vztahům mezi učiteli a studenty mě zajímalo především chování učitelů ke studentům, kvalita komunikace a povaha vzájemných vztahů. V rámci klimatu školní třídy jsou totiž tyto vztahy vedle vzájemných vztahů mezi studenty druhým nejdůležitějším aspektem jeho kvality. Hodně na nich závisí, jak se studenti budou cítit ve vyučovacích hodinách, protože určitě nestačí se cítit dobře jen mezi svými vrstevníky, tedy spolužáky. Pro úspěch vyučování je nezbytně nutná také určitá harmonie ve vztazích mezi učiteli a studenty, bez napětí, strachu a konfliktů.

Pro navození harmonie ve vzájemných vztazích mezi studenty a učiteli je bezesporu prospěšná bezproblémová spolupráce během vyučování. K tomu mohou rovným dílem přispět jak učitelé svým přístupem k výuce, tak i samotní studenti, a to především budováním neformálních, přátelských vztahů, které studenti v dotaznících velmi oceňovali a v reálu často postrádali. Už v rámci tohoto dotazníkového šetření vyvstal problém rozdílného pohledu studentů a učitelů na některé aspekty vzájemného vztahu. Např. studenti ve sledované třídě měli převážně pocit, že by u učitelů našli porozumění a pochopení svých osobních problémů jen v opravdu vážných situacích, přičemž jen vážné osobní problémy by braly učitelé v úvahu v průběhu vyučování. Samotní učitelé se cítili více citliví a ohleduplní k problémům studentů, než jak je vidí studenti.

Velmi křehkou záležitostí v oblasti vztahů mezi učiteli a studenty se ukázala již před rokem obliba učitele. Není lehké ji získat a je ještě těžší si ji udržet. Obliba učitele navíc velmi často určuje úroveň vzájemných vztahů. Již v těchto dotaznících studenti sledované třídy uváděli, že na vzájemné vztahy s učitelem, a tedy i na celkové klima ve třídě, nejvíce působí osob-

nost učitele a způsob učení, porozumění a zájem o studenty, pochopení jejich názorů, přátelský přístup, ale také velmi ocení pohodu a vyučování bez stresu.

Toto shrnutí z průzkumu o klimatu školní třídy obecně jsem uvedla především proto, že již z obecného pohledu na klima školní třídy je patrné, nakolik výrazným jeho prvkem je právě osobnost učitele a její jednotlivé složky. Již v rámci tohoto průzkumu se ukázala řada vlastností a charakteristik, které mohou výše uvedenými způsoby ovlivňovat kvalitu výukového prostředí.

6.2.2 Složky učitelovy osobnosti pozitivně působící na klima školní třídy

Nejčastěji se u studentů i u učitelů objevovala jako jednoznačně pozitivně působící vlastnost spravedlnost učitele. Pokud je učitel spravedlivý, studenti si jsou jisti, že budou spravedlivě ohodnoceni a všem bude měřeno stejně. U studentů to vzbuzuje důvěru v učitele, neboť studenti jsou velmi citliví na nespravedlivé hodnocení, a má to tedy i vliv na vzájemné vztahy mezi učitelem a studenty. Studenti necítí rozdíly, tudíž nemají důvod pro rozepře, což má zase pozitivní vliv na jejich vzájemné vztahy.

Se spravedlivostí úzce souvisí další vlastnost, která byla stejně často uváděna jako jednoznačně kladně působící, a tou je objektivita učitele v hodnocení. Učitel by tedy podle studentů měl hodnotit jejich výkony, nikoliv jejich vzhled či cokoli jiného. Neměl by nikomu nadřezovat, protože to pak způsobuje rozbroje mezi samotnými studenty, často je pak kolektiv narušován nenávisť, resp. závistí a nesnášenlivostí. Studenti dokonce přímo uváděli, že nadřezování či nespravedlivé hodnocení doslova znepríjemňují klima v jejich třídě a způsobují napjatost vztahů.

Další nejčastěji uváděnou vlastností, která pozitivně působí na klima školní třídy, byla podle studentů úcta k studentově osobnosti. Studenti se pak cítí jako rovnocenní partneři, nejsou tolik patrné vztahy nadřezanosti či moci a podřezanosti a studenti se cítí stejně důležité jako samotný pedagog. Byla vyjádřena dokonce obava, že pokud by byl některý ze studentů ze strany učitele zesměšňován či ponižován, mohli by si z něho ostatní studenti vzít příklad v takovémto jednání se svými spolužáky. Naopak pokud si učitel váží studenta a jeho osobnosti, váží si pak samotní studenti učitele, což vede k budování dobrých vzájemných vztahů a tedy i ke zkvalitnění třídního klimatu.

Studenti také velmi ocenili smysl pro humor. Učitel tak při vyučování je schopen rozesmát třídu a uvolnit atmosféru a napětí především v různých zátěžových situacích. Navíc takovýmto zpestřením hodiny dokáže, aby se studenti do hodin těšili a výuka jim připadala zábavná. S tím pak úzce souvisí další uváděná vlastnost a tou je optimismus učitele. Prostřednictvím něj může učitel povzbudit studenty k lepším výkonům, k lepší náladě. Díky smyslu pro humor je pak schopen přenášet optimismus na samotné studenty a výuka se stává pohodovější. Studenti totiž uváděli, že je milé se dívat na příjemně naladěnou tvář. Budí to u nich dojem, že se na ně učitel těší a má radost z jejich společnosti. Studenti se tak cítí při výuce příjemně a nenuceně.

S výše uvedenými vlastnostmi jde, podle názoru studentů, ruku v ruce také blízký vztah k studentovi. Studenti tak cítí v hodinách příjemnou atmosféru bez jakéhokoliv napětí. Nemají tak problém si popovídat s učitelem o školních, ale i mimoškolních záležitostech, a nedělá jim potíže ani vyjádřit svůj vlastní názor. Studenti jsou rádi, pokud učitele blíže zajímají, protože učitelé tak o nich mají lepší přehled, o jejich vlastnostech, dovednostech či schopnostech. Učitel tak má možnost studentům lépe rozumět. Učitelé naproti tomu tento aspekt nepovažují, alespoň podle jejich odpovědí, za tak důležitý pro klima školní třídy a upřednostňují jiné vlastnosti.

Velmi pozitivně hodnotili, především studenti, schopnost učitele srozumitelně vysvětlit učivo. Je to zcela pochopitelné, protože správné porozumění učivu je jedním z nejdůležitějších záměrů celého výchovně-vzdělávacího procesu. Tato schopnost podle studentů vede díky lepšímu pochopení učiva i k jejich lepším výsledkům, v podstatě to umožňuje studentům prožít pocit úspěchu. Studenti se pak necítí tolik stresováni objemem učiva, nemají takovou potřebu se nepochopenou učební látku doučovat doma a jsou i schopni lépe pochopit další navazující, třeba i obtížnější učivo. Pro studenty je důležité pochopení učiva již během vyučovací hodiny. Studenti tak podle jejich slov cítí, že školu zvládají, ve výuce se pak cítí uvolněněji a má to pozitivní vliv také na jejich vztah k učiteli a vůbec na přístup ke škole a vzdělání. Učitelé tuto dovednost sice nepovažují jako studenty za nejdůležitější, nicméně podle jejich slov je důležitá z toho hlediska, že studenti se podle nich cítí „nepodvedeni“, cítí, že se již v rámci hodin mohou něčemu naučit, což dále podporuje víru ve vlastní schopnosti a motivuje je k dobrým výsledkům a výkonům a zcela mění jejich přístup k učivu i k samotnému učiteli. To vše se pak podle jejich slov pozitivně odráží na kvalitě třídního klimatu.

Schopnost učitele srozumitelně vysvětlit učivo je často podmiňována a podporována další potřebnou osobnostní schopností a tou jsou dobré komunikační schopnosti učitele. Pokud jimi učitel oplývá a ovládá je, pak je schopen zpětně studentům srozumitelně a vhodnou formou zprostředkovat učivo a všechny důležité informace. Nedělá mu problémy diskutovat se studenty, jasně a srozumitelně se vyjadřovat a tím pádem ani nemá větší problémy s navázáním bližšího kontaktu se studenty. Podle učitelů nedochází k tolika nedorozuměním a tudíž ani ke konfliktům. Podle nich dává vzájemná, učitelem řízená diskuse studentům pocit, že i oni jsou plnohodnotnými účastníky procesu výuky. Navíc tato dovednost umožňuje průběžně vyjasňovat a řešit problémy, což zase potlačuje vznik rozepří. Podle názoru studentů je takovýto otevřený komunikativní extravertní pedagog mnohem příjemnější a dovede výuku oživit a udělat ji zábavnější, což zase vyzdvihuje potřebu smyslu pro humor a optimismu učitele.

Mezi výše uvedené dovednosti učitele, které mají podle názoru studentů i učitelů pozitivní vliv na klima školní třídy, se vklínilo také příjemné vystupování učitele. Zase má úzkou souvislost s optimistickým naladěním učitele a jeho smyslem pro humor, ale je také zpravidla vyústěním dobrých komunikačních schopností učitele. Studenti se ve vyučovacích hodinách takových učitelů cítí mnohem lépe a klidněji, atmosféra ve třídě je podle nich uvolněnější, bez napětí. Navíc údajně věnují v hodinách větší pozornost učiteli a jeho výkladu, což se zase pozitivně odráží nejen na jejich výkonech, ale také na vzájemném vztahu s učitelem a tím i na klimatu jejich třídy.

Z pohledu studentů je pro pohodu a kvalitu výuky a tím i třídního prostředí důležitý také všeobecný přehled učitele. Pedagog má tak podle studentů širší pohled na dané učivo, je schopen studentům představit různé souvislosti daného tématu, které jim usnadní pochopení a porozumění vyučované látce. Někteří studenti dokonce uvedli, že v takovém případě cítí, že tento člověk, tedy učitel, jim má co dát, že jejich i jeho práce má smysl. Studenti cítí, že se mohou kdykoliv na cokoli zeptat a tím se rozvíjí jejich schopnost nad věcmi kriticky přemýšlet a uvádět věci do různých souvislostí. Studenti mají jistotu, že si mohou s učitelem povídat i např. o různých trendech týkajících se mladých či dospívajících lidí, a přitom si budou s učitelem rozumět. Studenti také rádi naslouchají někomu, z koho cítí, že tomu, o čem mluví, také rozumí, nejenže tyto informace pouze zprostředkovává.

Pozitivně hodnoceny byly také dobré organizační schopnosti učitele. Podle studentů je tak učitel schopen organizovat svůj čas i čas studentů včetně nejrůznějších záležitostí týkajících

se výuky a vzdělání takovým způsobem, že nevznikají konflikty a rozepře ani mezi studenty samotnými ani mezi učitelem a studenty, což má opět pozitivní vliv na náladu a klima ve třídě. Prohlubuje se tím dobrá vzájemná spolupráce, která podporuje dobré vztahy, bezproblémovou komunikaci a také dobré výsledky studentů.

Již v rámci výsledkové části bylo zmíněno, že z výsledků vyplývaly někdy dosti rozdílné názory a postoje nejen mezi učiteli a studenty, ale odlišné byly i výsledky u jednotlivých třídních kolektivů, což jen potvrzuje náročnost učitelské profese, protože u některých osobnostních prvků nelze jednoznačně určit, jak budou studenty přijímány a jak na ně budou studenti reagovat.

6.2.3 Složky osobnosti učitele negativně působící na klima školní třídy

Jak už bylo výše uvedeno, studenti i učitelé se měli možnost vyjádřit také k několika vlastnostem, které mohou být u pedagoga obecně považovány za záporné. Z těchto záporných vlastností považovali studenti za nejzávažnější problém především nezájem učitele o studenty. Studenti se vyjádřili v tom smyslu, že pokud cítí, že učitel o ně nejeví zájem, ztrácejí oni sami zpětně zájem o učitele i o samotné učení. Může to vést až k znechucení určitého předmětu především z toho důvodu, že studenti u takového učitele mají pocit, že svou práci nedělá rád, přičemž se vlastně trápí jednak sám pedagog, ale především to znepríjemňuje studentům proces učení se. Podle některých studentů může nezájem učitele o studenta vést až k určitým pocitům méněcennosti, student může mít pocit, že když není důležitý pro učitele, není pak důležitý ani pro nikoho jiného. Navíc v takovéto situaci logicky není možné ani navázání bližšího vztahu mezi učitelem a studenty, který je tolik důležitý pro kvalitu klimatu ve školní třídě. Trpí tím i kvalita výuky, protože pokud studenti cítí nezájem učitele o ně samé a o svou práci, pak se pro ně vyučovací hodiny stávají nudnými a má to určitě mimo jiné vliv na jejich přístup k práci a učení, potažmo také na přístup ke škole. Studenti se učiteli vzdalují a vytvářejí si svůj vlastní svět, ve kterém je pojí určité „spojenectví“ proti učiteli.

Další negativně vnímanou vlastností, jak ze strany studentů tak i učitelů, co se týče vlivu na klima třídy, byla výbušnost učitele. Většina studentů výbušnost označila jako naprosto nevhodnou vlastnost pro práci učitele. Měli pocit, že tato vlastnost stupňuje napětí ve vyučovacích hodinách především z toho důvodu, že studenti mají strach komunikovat nebo se nějakým způsobem projevit, protože mají strach či obavy z reakce učitele, která při výbušné

povaze učitele může být často nepřiměřená dané situaci. Tyto neadekvátní a nekontrolované reakce učitele mohou podle studentů vyústit ve zbytečné konflikty, které narušují vzájemné vztahy mezi studenty a učitelem, a tedy i klima školní třídy.

S výbušností úzce souvisí také další, negativně působící vlastnost, a tou je náladovost učitele, resp. nestabilita nálad, nevyrovnanost učitele. Změna nálad a chování učitele působí na studenty zmatečně, nemohou si být jisti, jak učitel zareaguje na tu kterou skutečnost či situaci. Tím se opět komplikuje vzájemná komunikace mezi studenty a učitelem, protože každý z nás, tedy i studenti, při jednání s druhým člověkem vychází z jisté části z určitého vlastního očekávání o povaze a možných reakcích daného jedince, které čerpáme především z dosavadních zkušeností s daným člověkem. Náladovost toto vše znesnadňuje tím, že studentům neumožňuje nějakým způsobem předpovídat reakce učitele v určitých situacích, osobní očekávání je tedy zkresleno a je nejednoznačné, a tím komplikuje i navázání bezproblémové komunikace a bližších vztahů, které jsou tolik důležité pro kvalitu výuky i prostředí, ve kterém probíhá.

Velmi negativně byly studenty vnímány také povahové rysy učitele podobné škodolibosti či posměvačství. Studenti v takovýchto povahových rysech viděli velmi efektivní způsob, jak jim může učitel, především psychicky, ublížit. I sami učitelé si uvědomují, že studenti se v takových případech uzavírají do sebe, tlumí své reakce a často to vyúští až ve strach z výsměchu či nenávist pocíťovanou k pedagogovi. Učitelé vyjádřili obavu, že studenti pak mají tendenci takové chování a jednání učiteli vracet v podobě různých škodolibých vtípků, což mimo jiné znesnadňuje udržení disciplíny a pořádku během výuky a opět to narušuje vzájemnou komunikaci a vzájemné vztahy, tedy i klima třídy.

Studenti i učitelé velmi negativně vnímali také pesimismus spojený se zatrpklostí. Zbytečná vážnost ve výuce podle pedagogů naprosto potlačuje jakékoliv projevy aktivního přístupu studentů v hodinách a bez této aktivity ze strany studentů je podle jejich názorů velmi znesnadněn proces zapamatování si učiva a možnost jeho pozdějšího využití, ať už v další výuce či v praktickém životě. Takový učitel se podle studentů projevuje tím způsobem, že trpí neustálým nedostatkem času, neustále nic nestíhá, nevěří, že by studenti mohli zvládnout to, co jim uloží. Studenti se vyjádřili v tom smyslu, že poměrně snadno vycítí, pokud jim učitel nevěří či nemá důvěru v jejich schopnosti, což se pak odráží v kvalitě vzájemného vztahu.

Ze strany studentů jsou dále velmi negativně vnímány určité předsudky učitele, míněno v tom smyslu, když si učitel vytváří názor na určitou školní třídu a její studenty na základě informací tzv. „z druhé ruky“, např. od svých kolegů či jiných studentů, a ne na základě vlastní zkušenosti s nimi, a následně při tomto názoru setrvává, přičemž se podle těchto informací chová a jedná ve vyučovacích hodinách. Podle zkušeností učitelů se v chování studentů, v jejich přístupu k výuce, v jejich vztahu k učiteli a obecně ke škole odráží mimo jiné také přílišná snaha odhalit studentovy slabosti před kolektivem. Samozřejmě umění odhalit slabé stránky studentů je pro každého učitele velmi důležité, ovšem cílem tohoto odhalení nesmí být zesměšnění či ponížení studenta a jeho špatné pocity, nýbrž má být prostředkem k aktivnímu posilování a povzbuzování směrem k nápravě těchto slabých míst.

Jako další vlastnost učitele negativně působící na klima třídy bylo studenty i učiteli připomínáno také přílišné využívání trestů a postihů. Tresty a postihy jsou častou formou určité motivace studentů k dosažení dobrých výkonů, ovšem jejich příliš časté využívání může mít u studentů právě zcela opačný vliv, protože pokud je student příliš často trestán a ze strany učitele mu v prostředí školy není dopřán pocit úspěchu, může to mít negativní vliv na vývoj jeho osobnosti, na jeho sebevědomí. Také se často mění studentův přístup k učení i ke škole, protože škola je pro něj v takovém případě prostředí plné nepříjemných zážitků a pocitů spojených s tresty, postihy a prožíváním neúspěchu.

Z nabízených vlastností a charakteristik studenti i učitelé samozřejmě neřadili všechny mezi ty, které by měly nějaký vliv na klima školní třídy. Mezi vlastnostmi, které výraznějším způsobem neovlivňují, podle názoru studentů, klima školní třídy, se nejčastěji objevovaly např. sebezdokonalování učitele, sebejistota, sebevědomí učitele, jeho rozhodnost, vytrvalost, samostatnost v rozhodování. Pokud tyto vlastnosti byly studenty či učiteli zařazeny mezi ty, které nějakým způsobem ovlivňují klima školní třídy, pak se jednalo ovšem o vliv spíše pozitivní. Velmi zajímavé bylo také zjištění, jak jsou studenty vnímány vlastnosti, které nelze jednoznačně označit ani jako pozitivní ani jako negativní. Takovými vlastnostmi jsou např. přísnost či náročnost učitele. Dle svých předpokladů jsem zastávala názor, že přísnost či náročnost učitele budou ze strany studentů vnímány jednoznačně negativně. Studenti mě nicméně překvapili svými odpověďmi, protože je tyto vlastnosti učitele spíše podporují k lepším výkonům, jsou pro ně důležité, protože jim nedovolí zahálet v učení. Někteří sice přiznali, že je velká náročnost učitele obtěžuje a zneprjemňuje jim učení, nicméně podle

jejich názorů to nijak neovlivňuje kvalitu vzájemných vztahů s učiteli ani s ostatními spolužáky, tedy to nemá ani výrazně negativní vliv na klima jejich třídy.

6.2.4 Vliv osobnosti třídního učitele

Ve výsledcích jsem uvedla také výsledky týkající se osobnosti třídního učitele. Třídní učitel má oproti ostatním pedagogům určité výsady, ale také především povinnosti, která ho staví do zvláštní pozice, a to především ve vztahu ke studentům. Je mu svěřena třída, se kterou by měl udržovat bližší kontakt a pro kterou by měl především fungovat jako určitý oficiální organizátor veškerého dění dané školní třídy, jako zprostředkovatel informací především týkajících se studia, ale také jako určitý poradce ve školních, ale také mimoškolních záležitostech. Na základě těchto okolností má třídní učitel možnost vytvořit si ke studentům bližší vztah, než je tomu v případě, že v dané školní třídě pouze vyučuje a tímto způsobem má možnost ovlivnit kvalitu klimatu školní třídy. Třídní učitel je většinou osobou, které se studenti svěřují se svými problémy, ať už školními nebo mimoškolními, proto by měl mít snahu studenty lépe a hlouběji poznat, včetně jejich silných i slabých stránek, aby mohl v případě problémů co nejlépe a nejrychleji zareagovat, což zase může mít pozitivní vliv na klima dané třídy. Při svých následových hodinách jsem měla možnost sledovat, že pokud si studenti z nějakého důvodu nevytvoří bližší vztah ke svému třídnímu učiteli, snaží se do takovéto pozice dostat jiného pedagoga, který jim lépe vyhovuje, s kterým si dokážou vytvořit bližší vztah potřebný pro bezproblémovou komunikaci, kterému se dokážou svěřit se svými problémy, i když oficiálně stále ve funkci třídního učitele funguje původní pedagog. Právě i na vztahu k třídnímu učiteli se ukázalo, které vlastnosti a dovednosti učitele jsou pro kvalitu vzájemných vztahů a třídního klimatu důležité.

Pro třídu, která byla předmětem zájmu již před rokem bylo, a stále je, téma třídního učitele velmi citlivým tématem, protože u žádné jiné otázky se studenti tolik nerozepsali, jako při uvedení důvodů svého problémového vztahu s třídním učitelem. Podle jejich výpovědí jim třídní učitelka za žádných okolností nedokázala vyjít vstříc, nevěřila jim a především zapomínala na povinnosti třídního učitele. Chovala se k nim jako k dětem ve školce. Nejvíce asi studenty mrzelo, že za nimi nestála, když bylo potřeba a dokonce je údajně pomlouvala u ostatních pedagogů. Také jim vadilo, že si dosud nebyla schopna zapamatovat jejich jména, což ještě umocňovalo vzájemný neosobní vztah. A jak už jsem uvedla výše, studenti si tento špatný vztah s třídní učitelkou kompenzují s jinými učiteli, se kterými dokážou naopak vy-

cházet velmi dobře a přátelsky. Studenti tedy potřebují mezi učiteli určitou „kontaktní osobu“, někoho, kdo by se jim snažil rozumět.

Jak již bylo v rámci výsledků uvedeno i po roce přetrvává problematický vztah třídy s třídní učitelkou, což má velmi negativní vliv na klima této školní třídy. Studenti to zdůvodňují neustálou vzájemnou nedůvěrou, vnucováním určitých názorů na svět ze strany třídní učitelky, jejím nerespektováním jejich soukromí atd. Našli se ovšem také studenti, kteří měli snahu se třídní učitelce více přiblížit a pochopit povahu a důvody jejího přístupu k nim. Jejich pocit, že se vzájemný vztah alespoň částečně zlepšil, zdůvodňovali tím, že měli snahu třídní učitelce sdělit, s čím nesouhlasí nebo co jim vadí na jejím chování a jednání. Sice tím riskovali, že se to vše obrátí proti nim, ovšem teď mají pocit, že třídní učitelka se nad svým chováním zamýšlí a má snahu své postoje ke studentům měnit.

Velmi zajímavé bylo zjištění, že i v případě druhého sledovaného třídního kolektivu je možné sledovat dosti problematický vztah k třídnímu učiteli, který studenti velmi citelně vnímali. Studenti viděli podle dotazníků problémy především v komunikaci s třídním učitelem. Třídní učitel je podle nich velmi výrazná osobnost, která povahově neladí s třídou jako celkem, ale jen se studenty jako jednotlivci. Studenti, kteří se považují za relativně tichou a ne příliš průbojnou třídu, dosti negativně vnímají, jak se je snaží třídní učitel vyburcovat k výraznějším reakcím. Vadí jim také jeho náladovost a výbušnost, která následně vyúsťuje v časté konflikty a problémy v komunikaci, přičemž třídní učitel dává podle studentů až příliš najevo svou nadřazenou pozici, studenti pak z něho někdy mají až strach a obavy z kontaktu a jednání s ním. Jeden ze studentů třídního učitele dokonce označil jako „nevypočitatelnou autoritu“. Výbušnost a náladovost byly také následně studenty jedny z nejčastěji označovaných vlastností, které jsou charakteristické pro jejich třídního učitele. Pravdou ale také je, že u něho ocenili řadu pozitivně působících vlastností na klima školní třídy, např. tvořivost, svědomitost, důslednost, upřímnost, ale také např. smysl pro humor.

Jak bylo uvedeno ve výsledcích, studenti obou tříd považují bližší vztah k třídnímu učiteli i ke všem učitelům obecně za velmi důležitý pro kvalitu třídního klimatu. Studenti si myslí, že takovýto bližší vztah by se svým třídním učitelem či s kterýmkoli jiným učitelem mohli navázat za předpokladu, že by učitel měl důvěru v jejich schopnosti, měl příjemné vystupování, byl by spravedlivý a pokud by byl přátelský a nikoli konfliktní. Studenti pak vidí cestu k navázání bližšího kontaktu s třídním učitelem především ve vzájemné toleranci a ve větší snaze komunikovat a pochopit se s učitelem.

Jelikož v řadách učitelů, kteří se spolupodíleli na tomto průzkumu, byli samozřejmě i ti, kteří působili v roli třídních učitelů, získala jsem informace o tom, v čem vidí největší problém ve vzájemném vztahu třídního učitele a studentů právě samotní pedagogové. Podle jejich výpovědí je pro navázání bližšího a pokud možno bezproblémového vzájemného vztahu důležitý především dostatek času, který bohužel často nemají k dispozici. Podle jejich názoru by měl každý třídní učitel mít možnost odučit týdně ve svěřené třídě více hodin, aby mohl studenty lépe poznat a zpětně aby ho poznali také studenti. Třídní učitel by měl u studentů vyvolat pocit, že je jim ochoten obětovat svůj čas a tím je získat pro to, aby víc času věnovali škole i oni.

ZÁVĚR

V závěru své bakalářské práce bych ráda shrnula nejdůležitější poznatky, které vyplynuly z provedeného výzkumu týkajícího se vlivu osobnosti učitele na klima školní třídy. Výzkum provedený ve dvou školních třídách, ale také v řadách učitelů, kteří v těchto školních třídách vyučují, formou dotazníků, ukázal mnoho zajímavých faktů a informací, které učiteli mohou velmi výrazně usnadnit výuku i vzájemný vztah se studenty.

Pokud shrnu informace týkající se osobnostních složek učitele, které mohou pozitivním způsobem ovlivňovat klima školní třídy, pak se jedná především o charakterové a temperamentové vlastnosti, které navozují příjemné pocity a naladění studentů, potažmo jde o vlastnosti učitele, které mohou nějakým způsobem zabraňovat nepříjemným prožitkům a situacím. Důležitý je také pocit studenta, že je plnohodnotným prvkem a účastníkem výchovně-vzdělávacího procesu. V pozitivním směru ve vztahu ke klimatu školní třídy jsou proto pro kvalitu tohoto klimatu důležité osobnostní vlastnosti učitelů jako je spravedlivost a objektivita v hodnocení, které podle provedeného výzkumu mohou zabraňovat konfliktům a tedy vzniku nepříjemných situací a pocitů u studentů. Mezi vlastnosti, kterými učitel může přímo přispět ke zkvalitnění třídního klimatu, se řadí podle průzkumu především smysl pro humor a optimismus učitele. Takové pozitivní naladění učitele budí u studentů příjemné pocity spojené s pobytem a časem tráveným ve výukovém prostředí a pozitivním směrem určuje postoje a přístupy studentů ke škole, k učitelům a především k samotnému vzdělávání. Škola se tak stává příjemným prostředím, které je vhodným místem nejen pro vzdělávání, ale také pro osobní rozvoj studentů.

Příjemné školní prostředí z pohledu studentů může učitel podpořit a umocnit také správnými osobnostními schopnostmi, které ve spojitosti s výše uvedenými charakterovými vlastnostmi jsou efektivním prostředkem, jak studenty naladit k aktivnímu a pozitivnímu přístupu ke vzdělávání, a tím zlepšovat klima školní třídy. Mezi takové schopnosti je možné podle průzkumu zařadit především schopnost učitele srozumitelně vysvětlit učivo, příjemné vystupování učitele či dobré komunikační schopnosti učitele. Všechny tyto schopnosti jsou orientovány na budování bezproblémově fungujícího vztahu učitele a studentů, který je jedním z hlavních prvků a také předpokladů kvalitního klimatu školní třídy.

Z výsledků zpracovaných dotazníků také vyplynuly osobnostní vlastnosti učitelů, kterých je třeba se při pedagogické práci vyvarovat a pokud možno je eliminovat, aby nedocházelo ke

zbytečným komplikacím ve vzájemných vztazích mezi studenty a učiteli a tím i k zhoršování kvality třídního prostředí, resp. klimatu. Podle výsledků provedeného průzkumu se jedná především o vlastnosti, které mohou narušovat určitou jistotu studentů v rámci jednání s učiteli a jejich určité předpoklady, na základě kterých se studenti snaží budovat své vztahy s učiteli a na základě kterých s nimi jednají. Řadí se sem především vlastnosti, které potlačují volné projevy a aktivní přístup studentů a které berou studentům jistotu v rámci očekávání učitelova chování či reakcí v určitých situacích. Tato nejistota je předpokladem narušení dobrých vzájemných vztahů a tím vede i k určitému narušení kvality třídního klimatu, protože se zmiňovanou nejistotou jsou často spojeny nepříjemné či stresové pocity studentů související s časem tráveným ve školním prostředí. Průzkum mezi tyto vlastnosti zařadil především výbušnost učitele, jeho náladovost, ale také např. pesimismus spojený s nezájmem o studenty.

Z části věnované třídnímu učitelu, ale i v průběhu všech ostatních částí výzkumu, pak vyplynulo, jak je obtížné u některých osobnostních vlastností či dovedností jednoznačně stanovit, zda by jejich osvojení či posílení bylo univerzálním návodem, jak budovat dobré vzájemné vztahy učitelů a studentů a tím posilovat a zkvalitňovat výukové a třídní klima. Výzkum ukázal, že je nejprve nutné se seznámit hlouběji se studenty daného kolektivu, protože různí studenti reagují na různé povahové rysy a charakteristiky i další podněty zvenčí odlišně, a je velmi těžké jednoznačně odhadnout či určit výslednou reakci na tu kterou vlastnost či dovednost učitele.

Toto lepší poznání a tím i ve většině případů přiblížení se studentům je, dle mého názoru, možné především tím způsobem, že se učitel snaží trávit se studenty co nejvíce času i v rámci mimoškolních aktivit, v rámci kterých má pedagog možnost lépe odhalit vlastnosti a charakteristiky studentů a poznat je i v rámci neformálních mimoškolních vztahů, kdy se studenti více otevřou a chovají se přirozeněji. V rámci takových situací může učitel získat řadu cenných informací o postojích a názorech studentů, které později může zohlednit v rámci výuky, čímž ji studentům přiblíží a přizpůsobí jejich potřebám. To je pak předpokladem, aby se studenti ve výuce i v rámci kolektivu cítili příjemně a nenuceně.

V rámci přípravy a realizace výzkumu jsem se bohužel nevyvarovala některým chybám, které do určité míry ovlivnily kvalitu výstupů výzkumu. Až v rámci vyhodnocování dotazníků jsem poznala, že tyto dotazníky byly zbytečně široce zaměřené a obsahovaly příliš mnoho otázek, které ve výsledku pro výzkumné téma neměly větší opodstatnění. Některé otázky

navíc mohly být částečně zavádějící, ovšem ve většině případů to bylo záměrem, abych se dozvěděla konkrétní pocity a postoje respondentů. Výzkum byl také omezen poměrně nízkým počtem respondentů. Přesto všechno myslím, že tento výzkum může být podkladem a východiskem pro rozsáhlejší a podrobnější výzkum vlivu učitelovy osobnosti na klima školní třídy, protože na jeho základě je možné eliminovat nedostatky výzkumu a zaměřit se na důležité aspekty této problematiky. Na jeho základě je možné již také formulovat určité hypotézy týkající se vlivu učitelovy osobnosti.

Přes všechny tyto nedostatky provedeného výzkumu bylo pro mě zpracování tématu vlivu osobnosti učitele na klima školní třídy velmi podnětné, protože mi poskytlo celou řadu cenných informací pro mou budoucí praxi. Pro každého pedagoga a pro efektivitu jeho práce je důležité získávat o studentech co nejvíce informací, ať už se týkají jejich názorů, postojů, schopností, dovedností či zájmů. Je to jeden ze způsobů, jak se studentům co nejvíce a nejlépe přiblížit a stát se v rámci výchovně-vzdělávacího procesu spíše jejich partnerem než nadřazeným.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] BAKOŠ, L. a kol. *Teória výchovy*. 3. vyd. Bratislava: SPN, 1977. 67-284-77.
- [2] ČÁP, J., MAREŠ, J. *Psychologie pro učitele*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-463-X.
- [3] FONTANA, D. *Psychologie ve školní praxi*. 2. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-626-8.
- [4] GRECMANOVÁ, H. a kol. *Obecná pedagogika I*. Dotisk. Olomouc: Hanex, 1999. ISBN 80-85783-20-7.
- [5] GRECMANOVÁ, H. a kol. *Obecná pedagogika II*. 1.vyd. Olomouc: Hanex, 2000. ISBN 80-85783-24-X.
- [6] GRECMANOVÁ, H. Charakteristika výzkumu vyučovacího klimatu [on-line]. [cit. 2006-04-20]. Dostupný z: <<http://pedagog.upol.cz/eped1.2002/mimo/clanek/08.htm>>.
- [7] CHLUP, O., KOPECKÝ, J. a kol. *Pedagogika*. 2. vyd. Praha: SPN, 1965. 14-932-65.
- [8] KOHOUTEK, R. Psychologie výchovy a vzdělávání. (Úvod do pedagogické psychologie) [on-line]. [cit. 2006-04-20]. Dostupný z:<http://www.ped.muni.cz/wpsy/koh_uv_ped_ps.htm>.
- [9] MIKULÁŠTÍK, M. *Manažerská psychologie*. 1. vyd. Zlín: UTB ve Zlíně, 2001. ISBN 80-7318-006-5.
- [10] PIKE, G., SELBY, D. *Globální výchova*. 1. vyd. Praha: Grada, 1994. ISBN 80-85623-98-6.
- [11] SMÉKAL, V. *Pozvání do psychologie osobnosti. Člověk v zrcadle vědomí a jednání*. 1. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2002. ISBN 80-85947-80-3.
- [12] SVOBODA, M. Jakých učitelů si vážili učitelé [on-line]. [cit. 2006-04-20] Dostupný z: <<http://www.muynet.cz/MET/clanek.aspx?prmKod=KNI20.107.144.662&a=0>>.

- [13] VÁGNEROVÁ, M. *Kognitivní a sociální psychologie žáka základní školy*. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0181-8.

SEZNAM TABULEK

Tab. 1 Pořadí pozitivně vnímaných vlastností učitele	32
Tab. 2 Pořadí pozitivně vnímaných schopností učitele	33

SEZNAM PŘÍLOH

PŘÍLOHA P I – Dotazník pro studenty – Klima školní třídy obecně

PŘÍLOHA P II – Dotazník pro učitele – Klima školní třídy obecně

PŘÍLOHA P III – Dotazník pro studenty I – Vliv učitelovy osobnosti na klima školní třídy

PŘÍLOHA P IV – Dotazník pro studenty II – Vliv učitelovy osobnosti na klima školní třídy

PŘÍLOHA P V – Dotazník pro učitele – Vliv učitelovy osobnosti na klima školní třídy

- 5) Jsou, podle Vašeho názoru, Vaši spolužáci ochotni a schopni porozumět osobním problémům některého z Vás?
- a) ANO, jsou v podstatě citliví k problémům druhých
 - b) spíše ANO
 - c) spíše NE
 - d) NE, nezajímají se o problémy druhých
- 6) Je Vaše třída schopna týmové spolupráce?
- a) ANO
 - b) spíše ANO
 - c) spíše NE
 - d) NE
- 7) Existují ve Vaší třídě spolužáci, kteří za žádných okolností nespolupracují s ostatními?
- a) ANO
 - b) NE
- Proč myslíte, že ano? Proč myslíte, že ne?
- 8) Je Vaše třída nějakým způsobem rozdělena na skupinky?
- a) je rozdělena na skupinky, které spolu víceméně nespolupracují a nijak zvlášť nekomunikují
 - b) je rozdělena na skupinky, které se v případě potřeby spojí v jednotný celek schopný týmové spolupráce
 - c) neexistují skupinky, třída funguje jako jednotný celek
 - d) třída je seskupením individualistů, kteří nejsou schopni vytvořit spolupracující tým
- 9) Objevují se ve Vaší třídě vážnější konflikty, které by narušovaly vzájemné vztahy mezi spolužáky?
- a) ANO, velmi často
 - b) ANO, někdy
 - c) zřídka
 - d) NE, nikdy
- 10) Čeho se tyto konflikty nejčastěji týkají?
- a) běžných denních mimoškolních záležitostí
 - b) školních záležitostí
- 11) Existuje ve Vaší třídě spolužák, který by ve třídě působil jako vůdčí osobnost?
- a) ANO
 - b) NE
 - c) ve třídě je více vůdčích osobností

12) Jak se jako vůdčí osobnost projevuje?

- a) organizuje veškeré dění ve třídě
- b) je mluvčím třídy
- c) je nejhlučnější
- d) je nejpřátelštější
- e) jinak

13) Daný spolužák se stal vůdčí osobností především díky:

- a) vzhledu
- b) přátelskému a příjemnému chování a vystupování
- c) drzému a hrubému chování
- d) svým schopnostem organizovat činnost a aktivitu třídy

14) Čím je možné si ve Vaší třídě získat oblíbenost spolužáků?

- a) vzhledem
- b) prospěchem
- c) příjemným vystupováním
- d) „machrováním“
- e) jinak

15) Myslíte, že existuje věc, za kterou by Vaše třída byla schopna vyloučit z kolektivu některého ze spolužáků?

a) ANO

b) NE

Jaká by to byla věc?

16) Posměch druhým spolužákům se ve Vaší třídě objevuje:

- a) velmi často
- b) často
- c) někdy
- d) zřídka
- e) nikdy

17) Posměch se týká především:

- a) prospěchu
- b) schopností
- c) vzhledu
- d) ostatní .
.....

18) Jak hodnotíte soudržnost Vaší třídy v běžných, ale především kritických situacích?

- a) jednoznačně velká
- b) velká
- c) dobrá
- d) spíše dobrá
- e) spíše špatná
- f) špatná
- g) třída je seskupením nespolupracujících individualistů

19) Pomáháte si ve třídě navzájem s učením i osobními problémy?

- a) ANO, se vším
- b) spíše jen se školními věcmi
- c) zřídka
- d) nikdy

20) Ovlivňuje klima třídy a vztahy ve třídě i Váš život mimo školu?

- a) ANO, výrazným způsobem ovlivňuje mé zájmy koníčky i osobní život
- b) ANO, existují některé oblasti, do kterých zasahuje – napište které:
.....
- c) málokdy
- d) NE, žádným způsobem

21) Když se Vám nechce do školy, důvodem jsou (je):

- a) prostě se Vám opravdu nechce
- b) spolužáci, se kterými příliš nevyházíte
- c) učitelé, se kterými příliš nevyházíte
- d) obtížnost učiva, písemka
- e) jiný důvod

22) Myslíte si, že se Vás spolužáci zastanou v určitých krizových situacích?

- a) ANO
- b) spíše ANO
- c) spíše NE
- d) NE

23) Objevují se u Vás ve třídě takové jevy, jako je žalování?

- a) ANO, často
- b) ANO, někdy
- c) zřídka
- d) nikdy

24) Akceptuje třída Vaše názory?

- a) ANO
- b) spíše ANO
- c) spíše NE
- d) NE

- 25) Jsou Vaši spolužáci navzájem soutěživí?
- a) ANO b) spíše ANO c) spíše NE d) NE
- 26) Podnikáte někdy s třídou něco mimo školu?
- a) ANO, často b) ANO, někdy c) zřídka d) nikdy
- 27) Účastní se někteří učitelé Vaší mimoškolní činnosti?
- a) ANO, často b) ANO, někdy c) zřídka d) někdy
- 28) Respektují učitelé Vaše názory a postoje při vyučování?
- a) ANO
b) někteří ANO
c) v některých případech ANO, v jiných si tvrdě stojí za svým
d) téměř nikdy
e) nikdy
- 29) Akceptují učitelé Vaše případné požadavky týkající se způsobu výuky?
- a) NE, tvrdě si stojí za svým způsobem učení a vyučování
b) jsou situace, kdy jsou ochotni přistoupit na Vaše požadavky
c) spolupodílíte se na způsobu vyučování spolu s učitelem
- 30) Jsou učitelé schopni porozumět osobním problémům studentů a brát je v úvahu v průběhu vyučování?
- a) ANO, jsou citliví a ohleduplní k problémům studentů
b) porozumění projevují jen v opravdu vážných situacích
c) nejsou ochotni se ohlížet na problémy a potřeby studentů
- 31) Důvěřujete některého z učitelů natolik, že byste se mu svěřil(a) i s osobním problémem?
- a) ANO b) ANO, ale jen tehdy, pokud by to bylo nevyhnutelné c) NE
- 32) Učitelé se k Vám chovají:
- a) spíše formálně, bez zájmu o Vaše názory, postoje, pocity
b) spíše neformálně, kamarádsky

- 33) Učitelé se k Vám chovají jako:
- a) k dětem
 - b) k dospělým, sobě rovným
 - c) nepřiměřeně Vašemu věku
 - d) s chováním učitelů k Vám jste spokojeni
- 34) Objevují se konflikty s učiteli?
- a) ANO, velmi často
 - b) ANO, někdy
 - c) zřídka
 - d) nikdy
- 35) Čeho se tyto konflikty nejčastěji týkají?
- a) hodnocení, známek
 - b) způsobu učení
 - c) učitel není oblíbený
 - d) neakceptování Vašich názorů ze strany učitele
- 36) Vyvolávají někteří učitelé ve vyučování pocity napětí a strachu?
- a) ANO
 - b) spíše ANO
 - c) spíše NE
 - d) NE
- 37) Zastávají se Vás někdy někteří učitelé před jinými učiteli?
- a) ANO, často
 - b) ANO, někdy
 - c) zřídka
 - d) nikdy
- 38) Nespravedlnost v jakémkoli ohledu cítíte ze strany učitelů:
- a) velmi často
 - b) často
 - c) někdy
 - d) zřídka
 - e) nikdy
- 39) Jak si učitelé ve Vaší třídě můžou získat oblíbenost?
- a) mírností při hodnocení
 - b) spravedlivostí při hodnocení
 - c) svou osobností a způsobem učení
 - d) jiným způsobem
- 40) Jaký má Vaše třída vztah k třídnímu učiteli?
- a) přátelský, bez problémů
 - b) neliší se od ostatních učitelů
 - c) občas to skřípe
 - d) plný napětí, s problémy v komunikaci

41) Pokud si myslíte, že je vztah k třídnímu učiteli problémový, zkuste napsat, proč?

42) Co pro Vás znamená třídní učitel?

- a) prostě učitel
- b) neustálý problém
- c) člověk, který za Vás vyřizuje organizační věci
- d) člověk, na kterého se můžete obrátit s každým problémem
- e) něco jiného

43) Existují velké rozdíly v tom, jak se k Vám chovají jednotliví učitelé?

- a) ANO, velké
- b) ANO, ale jen malé
- c) NE

44) Myslíte, že by případné špatné klima ve Vaší třídě, špatné vztahy se spolužáky nebo s učiteli mohly negativně působit na Váš způsob chování a jednání mimo školu v běžném životě?

- a) ANO
- b) NE

Proč ano?

- a) nechám se snadno ovlivnit
- b) škola výrazným způsobem ovlivňuje i můj mimoškolní život, neboť v ní trávím většinu dne
- c) jiný důvod

Proč ne?

- d) nenechám se snadno ovlivnit
- e) školní prostředí a vztahy se spolužáky mi nepřipadají natolik důležité, aby mě nějakým způsobem ovlivnily
- f) jiný důvod

45) Myslíte, že špatné třídní klima, špatné vztahy se spolužáky nebo s učiteli mohou studenta přivést k nežádoucímu až delikventnímu chování, jakým může být záškoláctví, krádeže, užívání drog?

- a) ANO, myslím, že třídní klima působí na studenta natolik silně
- b) ANO, myslím, že v případě opravdu špatných vztahů a negativního prostředí je to možné
- c) NE, myslím, že takové chování nemá s klimatem třídy nic společného

46) Pozorovali jste u svých spolužáků určité nežádoucí chování, které by bylo způsobeno špatnými vzájemnými vztahy mezi spolužáky nebo jinými aspekty třídního klimatu?

- a) ANO
- b) NE
- c) jen v jiných třídách

- 47) Setkali se někdy s tím, že jste si Vy nebo Vaši spolužáci vynahrazovali neúspěch ve škole chováním a jednáním, které pro Vás jinak není typické? (agresivita, krádeže, drogy)
- a) ANO, často
 - b) ANO, párkrát jsem se tím setkal(a)
 - c) NE, ale občas se cítím tak, že bych se takto chovat mohl(a)
 - d) NE, nikdy
- 48) Ovlivňuje Vás pozitivním způsobem kolektiv Vaší třídy?
- a) ANO, dělá školní prostředí a práci zajímavější a zábavnější
 - b) ANO, naučil mě spoustu nových věcí (nejen těch školních)
 - c) ANO, učí mě, jak se chovat k lidem
 - d) i když je prostředí a klima naší třídy bezva, výrazným způsobem mě neovlivňuje
 - e) NE, školní prostředí mě žádným způsobem neovlivňuje
- 49) Může podle Vás dobré klima ve třídě a bezva spolužáci napomoci k řešení některých osobních, např. rodinných problémů?
- a) ANO
 - b) spíše ANO
 - c) spíše NE
 - d) NE
- 50) Myslíte si, že by Vaše třída jako kolektiv byla schopna zabránit svým chováním a působením takovým jevům, jako jsou záškoláctví, krádeže, drogy atd. u svých spolužáků?
- a) ANO
 - b) spíše ANO
 - c) spíše NE
 - d) NE
- Jakým způsobem?
- 51) Myslíte, že pozitivní klima třídy může mít vliv na Váš prospěch?
- a) ANO, určitě
 - b) spíše ANO
 - c) pravděpodobně NE
 - d) NE
- 52) Co Vám na Vaší třídě jako kolektivu nejvíce vadí? (Prosím krátkou odpověď)
- 53) Co se Vám na Vaší třídě jako kolektivu nejvíce líbí? (Prosím krátkou odpověď)

54) Myslíte, že je klima Vaší třídy možné nějakým způsobem zlepšit?

a) ANO, určitě

b) asi ANO

c) asi NE

d) NE

55) Zkuste vymyslet způsob, jak?

Mockrát děkuji za vyplnění dotazníku. Přeji hodně úspěchů ve Vašem dalším studiu.

6) Existují ve zkoumané třídě studenti, kteří za žádných okolností nespolupracují s ostatními?

a) ANO

Proč myslíte, že ano?

b) NE

Proč myslíte, že ne?

7) Je zkoumaná třída (podle toho, co o ní víte) nějakým způsobem rozdělena na skupinky?

a) je rozdělena na skupinky, které spolu víceméně nespolupracují a nijak zvlášť nekomunikují

b) je rozdělena na skupinky, které se v případě potřeby spojí v jednotný celek schopný týmové spolupráce

c) neexistují skupinky, třída funguje jako jednotný celek

d) třída je seskupením individualistů, kteří nejsou schopni vytvořit spolupracující tým

8) Objevují se ve zkoumané třídě vážnější konflikty, které by narušovaly vzájemné vztahy mezi spolužáky?

a) ANO, velmi často

b) ANO, někdy

c) zřídka

d) NE, nikdy

9) Existuje ve zkoumané třídě podle Vašeho názoru student, který by ve třídě působil jako vůdčí osobnost?

a) ANO

b) NE

c) ve třídě je více vůdčích osobností

10) Jak se jako vůdčí osobnost projevuje?

a) organizuje veškeré dění ve třídě

b) je mluvčím třídy

c) je nejhluchnější

d) je nejpřátelštější

e) jinak

11) Posměch druhým spolužákům se ve zkoumané třídě objevuje:

a) velmi často

b) často

c) někdy

d) zřídka

e) nikdy

12) Posměch se týká především:

a) prospěchu

b) schopností

c) vzhledu

d) ostatní

.....

- 13) Jak hodnotíte soudržnost zkoumané třídy v běžných, ale především kritických situacích?
- a) jednoznačně velká
 - b) velká
 - c) dobrá
 - d) spíše dobrá
 - e) spíše špatná
 - f) špatná
 - g) třída je seskupením nespolupracujících individualistů
- 14) Objevují se ve zkoumané třídě takové jevy, jako je žalování?
- a) ANO, často
 - b) ANO, někdy
 - c) zřídka
 - d) nikdy
- 15) Jsou studenti ve sledované třídě navzájem soutěživí?
- a) ANO
 - b) spíše ANO
 - c) spíše NE
 - d) NE
- 16) Podnikáte někdy se sledovanou třídou něco mimo školu?
- a) ANO, často
 - b) ANO, někdy
 - c) zřídka
 - d) nikdy
- 17) Respektujete názory studentů a jejich postoje při vyučování?
- a) ANO
 - b) v některých případech ANO, v jiných si tvrdě stojím za svým
 - c) téměř nikdy
 - d) nikdy
- 18) Akceptujete případné požadavky studentů týkající se způsobu výuky?
- a) NE, tvrdě si stojím za svým způsobem učení a vyučování
 - b) jsou situace, kdy jsem ochoten/ochotna přistoupit na jejich požadavky
 - c) studenti se spolupodílí na způsobu vyučování spolu se mnou
- 19) Jste schopni porozumět osobním problémům studentů a brát je v úvahu v průběhu vyučování?
- a) ANO, jsem citlivý/á a ohleduplný/á k problémům studentů
 - b) porozumění projevují jen v opravdu vážných situacích
 - c) nejsem ochoten/ochotna ohlížet se na problémy a potřeby studentů
- 20) Důvěřují Vám studenti natolik, že by se Vám svěřili i s osobním problémem?
- a) ANO
 - b) ANO, ale jen tehdy, pokud by to bylo nevyhnutelné
 - c) NE

- 21) Ke studentům se chováte:
- a) spíše formálně, bez zájmu o jejich názory, postoje, pocity
 - b) spíše neformálně, kamarádsky
- 22) Ke studentům se chováte jako:
- a) k dětem
 - b) k dospělým, sobě rovným
- 23) Objevují se konflikty se studenty?
- a) ANO, velmi často b) ANO, někdy c) zřídka d) nikdy
- 24) Čeho se tyto konflikty nejčastěji týkají?
- a) hodnocení, známek
 - b) způsobu učení
 - c) nejste u studentů právě oblíbený
 - d) neakceptování Vašich názorů ze strany studentů
 - e) Vaše neakceptování názorů studentů
- 25) Zastáváte se někdy studentů před jinými učiteli?
- a) ANO, často b) ANO, někdy c) zřídka d) nikdy
- 26) Jak myslíte, že je možné ve sledované třídě získat oblíbenost?
- a) mírností při hodnocení
 - b) spravedlivostí při hodnocení
 - c) svou osobností a způsobem učení
 - d) jiným způsobem
- 27) Myslíte, že by případné špatné klima ve sledované třídě, špatné vztahy se spolužáky nebo s učiteli mohly negativně působit na způsob chování a jednání studentů mimo školu v běžném životě?
- a) ANO b) NE

Proč ano?

Proč ne?

- 28) Myslíte, že špatné třídní klima, špatné vztahy se spolužáky nebo s učiteli mohou studenta přivést k nežádoucímu až delikventnímu chování, jakým může být záškoláctví, krádeže, užívání drog?
- a) ANO, myslím, že třídní klima působí na studenta natolik silně
 - b) ANO, myslím, že v případě opravdu špatných vztahů a negativního prostředí je to možné
 - c) NE, myslím, že takové chování nemá s klimatem třídy nic společného
- 29) Pozorovali jste ve sledované třídě určité nežádoucí chování, které by bylo způsobeno špatnými vzájemnými vztahy mezi spolužáky nebo jinými aspekty třídního klimatu?
- a) ANO b) NE
- 30) Setkali se někdy s tím, že si studenti ve sledované třídě vynahrazovali neúspěch ve škole chováním a jednáním, které pro ně jinak není typické? (agresivita, krádeže, drogy)
- a) ANO, často
 - b) ANO, párkrát jsem se tím setkal(a)
 - c) NE, ale občas se cítím tak, že bych se takto chovat mohl(a)
 - d) NE, nikdy
- 31) Může podle Vás dobré klima ve třídě a bezva spolužáci napomoci k řešení některých osobních, např. rodinných problémů?
- a) ANO b) spíše ANO c) spíše NE d) NE
- 32) Myslíte si, že by sledovaná třída jako kolektiv byla schopna zabránit svým chováním a působením takovým jevům, jako jsou záškoláctví, krádeže, drogy atd. u svých spolužáků?
- a) ANO b) spíše ANO c) spíše NE d) NE
- Jakým způsobem?
- 33) Myslíte, že pozitivní klima třídy může mít vliv na prospěch studentů?
- a) ANO, určitě b) spíše ANO c) pravděpodobně NE d) NE
- 34) Co Vám na sledované třídě jako kolektiv nejvíce vadí? (Prosím krátkou odpověď)

35) Co se Vám na sledované třídě jako kolektivu nejvíce líbí? (Prosím krátkou odpověď)

36) Myslíte, že je klima sledované třídy možné nějakým způsobem zlepšit?

a) ANO, určitě

b) asi ANO

c) asi NE

d) NE

37) Zkuste uvést způsob, jak?

Mockrát děkuji za vyplnění dotazníku. Přeji hodně úspěchů ve Vašem dalším studiu.

PŘÍLOHA P III: DOTAZNÍK PRO STUDENTY I – VLIV UČITELOVY OSOBNOSTI NA KLIMA ŠKOLNÍ TŘÍDY

DOTAZNÍK

Dobrý den,

máte před sebou dotazník týkající se klimatu Vaší třídy a především vlivu, který na něj má osobnost učitele, resp. učitelů. Jeho výsledky mi velmi pomůžou při mém studiu pedagogiky, proto Vás chci touto cestou poprosit o jeho, pokud možno pravdivé, vyplnění.

Děkuji

Klára Škrabalová

- 1) Jak po roce hodnotíte klima ve Vaší třídě?
 - a) jednoznačně pozitivně
 - b) spíše pozitivně
 - c) spíše negativně
 - d) jednoznačně negativně

- 2) Oproti situaci před rokem se klima Vaší třídy:
 - a) v mnohém zlepšilo
 - b) zlepšilo se v malé míře
 - c) nezměnilo se
 - d) v malé míře se zhoršilo
 - e) v mnohém se zhoršilo

- 3) Uveďte důvod zlepšení, resp. zhoršení klimatu Vaší třídy:

- 4) U učitele je pro Vás důležité:
 - a) osobnost, způsob chování, jednání, přístup ke studentům a učení
 - b) jeho znalosti, dovednosti, profesní zaměření
 - c) je Vám to jedno

Pokračování na další straně:

- 5) Uvedené vlastnosti učitelů zhodnoťte podle toho, jestli dokážou pozitivně, nebo naopak negativně působit na náladu, atmosféru a klima ve Vaší třídě, (označte křížkem):

Vlastnost učitele	Působení na klima třídy				
	jednoznačně pozitivně	spíše pozitivně	nemá žádný vliv	spíše negativně	jednoznačně negativně
tvořivost					
blízký vztah ke studentům					
spravedlivost					
nezájem o studenty					
objektivita při hodnocení					
svědomitost					
důslednost					
náladovost					
výbušnost					
sympatie pro mláď					
takt					
schopnost naslouchat					
tolerantnost					
škodolibost					
schopnost spolupracovat					
náročnost					
přísnost					
trpělivost					
sebezdokonalování učitele					
sebejistota, sebevědomí					
inteligence					
upřímnost					
pravdomluvnost					
plnění slibů					
pokrytectví					
optimismus					
pesimismus					
rozhodnost					
vytrvalost					
samostatnost v rozhodování					
slušné chování					
úcta k studentově osobnosti					
logičnost					
laskavost, ohleduplnost					
srdečnost					
mysl pro humor					

- 6) Vyberte 8 Vámi označených pozitivně působících vlastností a seřaďte je podle síly pozitivního působení na klima Vaší třídy: (1. nejsilněji, 8. nejslaběji)

- 1)
- 2)
- 3)
- 4)
- 5)
- 6)
- 7)
- 8)

- 7) Vyberte tři pozitivně působící vlastnosti z výše uvedených a uveďte důvod, proč podle Vás mohou působit pozitivně na klima Vaší třídy:

Vlastnost	Důvod pozitivního působení
1.....
2.....
3.....

- 8) Vyberte tři negativně působící vlastnosti a uveďte důvod, proč podle Vás mohou působit negativně na klima Vaší třídy:

Vlastnost	Důvod negativního působení
1.....
2.....
3.....

- 9) Uvedené dovednosti učitelů zhodnoťte podle toho, jestli dokážou pozitivně nebo naopak negativně působit na klima Vaší třídy, (označte křížkem):

Dovednosti učitele	Působení na klima třídy				
	jednoznačně pozitivně	spíše pozitivně	nemá žádný vliv	spíše negativně	jednoznačně negativně
vnášení neustálých novinek					
aktualizace informací					
příjemné vystupování					
všeobecný přehled					
odborné znalosti					
schopnost odhadnout žákovy schopnosti					
schopnost srozumitelně vysvětlit učivo					
schopnost tlumočit vlastní názory					
dobré komunikační schopnosti					
organizační schopnosti					
schopnost získat autoritu					
schopnost udržet disciplínu ve třídě					
ochota přijímat nové předměty					
schopnost využívat technické vybavení					

- 10) Vyberte 5 Vámi označených pozitivně působících dovedností a seřadte je podle síly pozitivního působení na klima Vaší třídy: (1. nejsilněji, 5. nejslaběji)

- a)
- b)
- c)
- d)
- e)

- 11) Vyberte tři pozitivně působící dovednosti z výše uvedených a uveďte důvod, proč podle Vás mohou působit pozitivně na klima Vaší třídy:

Dovednost	Důvod pozitivního působení
1.....
2.....
3.....

- 12) Které pozitivně působící vlastnosti nebo dovednosti chybí obecně Vaším učitelům?

- 13) Pokud Vás napadají ještě další vlastnosti, které mohou pozitivně nebo negativně působit na klima Vaší třídy a nebyly uvedeny výše, uveďte je:

POZITIVNĚ PŮSOBÍCÍ:

NEGATIVNĚ PŮSOBÍCÍ:

- 14) Které z výše uvedených vlastností a dovedností učitele jsou důležité pro Vaše učení, pro Vaše dobré studijní výsledky, výkony? Uveďte alespoň tři.

- 15) Které z výše uvedených vlastností a dovedností učitele jsou důležité pro Váš kladný postoj ke škole? Uveďte alespoň tři.

- 16) Učitel, který do výuky vnáší neustálé novinky:
- a) zbytečně učivo a výuku a tím i klima třídy komplikuje
 - b) nemá na Vás ani atmosféru ve třídě žádný vliv
 - c) Vás i spolužáky aktivizuje k činnosti a tím zlepšuje klima ve třídě
- 17) Učitel, který Vás učí samostatnosti, abyste samostatně dospěli ke znalostem a postojům:
- a) Vaši třídu spojuje, protože to vyvolává diskuse a týmovou spolupráci
 - b) Vaši třídu rozděluje, protože třída není schopna samostatně či týmově spolupracovat a diskuse vyvolávají konflikty
 - c) nemá žádný vliv na klima třídy
- 18) Pokud Vám a Vaším schopnostem učitel věří:
- a) má to pozitivní vliv na Vaše chování i chování spolužáků
 - b) nemá to vliv na Vaše chování ani chování spolužáků
 - c) nepotřebujete, aby Vám učitel věřil
- 19) Učitel, který nechává žákům prostor pro sebehodnocení a hodnocení vlastních výkonů:
- a) uvolňuje atmosféru při zkoušení a tím i klima třídy
 - b) spíše Vás mate, komplikuje tím zkoušení a hodnocení a tím i vzájemné vztahy
- 20) Učitel, který má k učení i ke studentům pozitivní a optimistický přístup:
- a) všechno zlehčuje a nepůsobí na Vás dostatečně důvěryhodně
 - b) uvolňuje atmosféru a tím i klima třídy, vede Vás k pozitivnímu přístupu ke škole
 - c) nevytváří dostatečně jasná pravidla hry, což způsobuje napětí ve třídě
- 21) Narušují konflikty s učiteli klima třídy?
- a) ANO b) spíše ANO c) spíše NE d) NE
- 22) Které konflikty ovlivňují klima nejvíce? (i více možností)
- a) týkají se hodnocení, známek
 - b) týkají se chování učitele
 - c) týkají se chování studentů
 - d) týkají se vzhledu, oblečení studentů
 - e) týkají se mimoškolní činnosti studentů
 - f) týkají se způsobu výuky
 - g) jiné

- 23) Přísnost učitele:
- a) zbytečně vyvolává napětí ve třídě
 - b) podporuje nás k lepším výkonům a má pozitivní vliv na klima třídy
 - c) klima třídy nijak neovlivňuje
- 24) Náročnost učitele:
- a) je důležitá, protože nám nedovolí zahálet v učení
 - b) obtěžuje a znepříjemňuje učení a vztahy
 - c) obtěžuje a znepříjemňuje učení, ale ne vztahy
- 25) Učitel, který některá rozhodnutí přenechává studentům:
- a) je zbytečně zatěžuje a tím jim komplikuje život i učení
 - b) jim dává volnost a uvolňuje tím i atmosféru ve třídě
- 26) Dobrá odborná způsobilost učitele:
- a) má vliv na prospěch studentů a tím i na klima třídy
 - b) má vliv na prospěch studentů, ale ne na klima třídy
 - c) nemá vliv na prospěch studentů ani na klima třídy
- 27) Pokud učitel citelně uplatňuje při své práci svou moc, nadřizenost, na klima třídy to působí:
- a) pozitivně, protože jsou jasně dána pravidla
 - b) nemá to vliv na klima třídy
 - c) spíše negativně, protože někteří spolužáci to špatně snášejí
- 28) Pokud učitel přenáší své osobní problémy do hodin, jak to chápete?
- a) to by se správnému učiteli nemělo stát, protože to negativně ovlivňuje klima třídy
 - b) sice by se to učiteli nemělo stát, ale klima třídy to nijak neovlivňuje
 - c) dokážete to pochopit, je to jen člověk, ale přesto se to odráží na kvalitě klimatu třídy
 - d) dokážete to pochopit, a proto se to na klimatu třídy nijak neodrazí
- 29) Pokud atmosféra ve třídě „houstne“, příčinou nejčastěji bývá:
- a) učitel, jeho chování a jednání, jeho postoje a názory
 - b) problémy mezi Vámi studenty
 - c) obtížnost, náročnost učiva
 - d) jiné důvody.....

30) Učitelé by měli být připraveni v případě nutnosti přitvrdit i za cenu dočasné neoblíbenosti:

- a) ANO, alespoň jsou jasně vymezená pravidla
- b) NE, oblíbenost učitele je pro pozitivní klima velmi důležitá

31) Pracuje, resp. učí se Vám lépe, pokud jste chváleni a povzbuzováni?

- a) ANO
- b) NE

Pokud ANO, jste svými učiteli často chváleni a povzbuzováni?

- a) ANO
- b) NE

32) Existují velké rozdíly v tom, jaký vliv na klima ve Vaší třídě mají jednotliví učitelé?

- a) ANO, velké
- b) ANO, ale jen malé
- c) NE

Následující otázky se týkají Vašeho třídního učitele.

33) Jaký má Vaše třída po roce vztah k třídnímu učiteli?

- a) přátelský, bez problémů
- b) neliší se od ostatních učitelů
- c) občas to skřípe
- d) plný napětí, s problémy v komunikaci

34) Změnil se v něčem Váš vzájemný vztah?

- a) ANO, jednoznačně k lepšímu
- b) ANO, v malé míře k lepšímu
- c) vůbec se nezměnil
- d) ANO, v malé míře k horšímu
- e) ANO, jednoznačně k horšímu

35) Pokud se Váš vzájemný vztah zlepšil, stručně popište příčinu:

36) Pokud se Váš vzájemný vztah zhoršil, stručně popište příčinu:

Vlastnost učitele	Třídní učitel			
	jednoznačně ANO	spíše ANO	spíše NE	jednoznačně NE
tvořivost				
blízký vztah ke studentům				
spravedlivost				
nezájem o studenty				
objektivita při hodnocení				
svědomitost				
důslednost				
náladovost				
výbušnost				
sympatie pro mláď				
takt				
schopnost naslouchat				
tolerantnost				
škodolibost				
schopnost spolupracovat				
náročnost				
přísnost				
trpělivost				
sebezdokonalování učitele				
sebejistota, sebevědomí				
inteligence				
upřímnost				
pravdomluvnost				
plnění slibů				
pokrytectví				
optimismus				
pesimismus				
rozhodnost				
vytrvalost				
samostatnost v rozhodování				
slušné chování				
úcta k studentově osobnosti				
logičnost				
laskavost, ohleduplnost				
srdečnost				
smysl pro humor				

37) Které z uvedených vlastností jsou charakteristické pro Vašeho třídního učitele: (označte křížkem)

38) Které z uvedených dovedností jsou charakteristické pro Vašeho třídního učitele?

Dovednosti učitele	Třídní učitel			
	jednoznačně ANO	spíše ANO	spíše NE	jednoznačně NE
vnášení neustálých novinek				
aktualizace informací				
příjemné vystupování				
všeobecný přehled				
odborné znalosti				
schopnost odhadnout žákovy schopnosti				
schopnost srozumitelně vysvětlit učivo				
schopnost tlumočit vlastní názory				
dobré komunikační schopnosti				
organizační schopnosti				
schopnost získat autoritu				
schopnost udržet disciplínu ve třídě				
ochota přijímat nové předměty				
schopnost využívat technické vybavení				

39) Může mít, podle Vás, bližší vztah třídního učitele k Vám, pozitivní vliv na klima třídy?

- a) jednoznačně ANO
b) spíše ANO
c) nemá vliv na klima třídy
d) spíše NE
e) jednoznačně NE

40) Máte takovýto blízký vztah ke svému třídnímu učiteli?

- a) ANO
b) NE

Pokud NE, existuje, podle Vás, možnost, že by takovýto blízký vztah ještě mohl vzniknout?

- a) ANO
b) NE

41) Bližší vztah by si k Vám třídní učitel vytvořil:

- a) důvěrou ve Vaše schopnosti
b) otevřeností a upřímností
c) příjemným vystupováním
d) přiměřenou náročností a přísností
e) pokud by nebyl příliš přísný a náročný
f) spravedlivostí
g) pokud by byl přátelský, nekonfliktní
h) zájmem o Vás, o Vaši osobnost
i) jiným způsobem, uveďte jakým.....

42) Co byste pro navázání blízkého vztahu s třídním učitelem mohli udělat Vy?

43) Vyberte nejvýstižnější tvrzení. Učitel vytvářející pozitivní třídní, resp. školní klima: (i více možností)

- a) umožňuje samostatné objevné učení, ze kterého máte radost
- b) klade požadavky, které odpovídají individuálním schopnostem studentů
- c) podporuje rozvoj Vaší osobnosti
- d) dává studentům jistotu, že budou akceptováni
- e) umožňuje studentům zažít úspěch
- f) zprostředkuje Vám vědomí, že se k Vám přistupuje spravedlivě
- g) dává Vám možnost tvořit školu jako vlastní životní prostor

44) Které z těchto tvrzení jsou charakteristická pro Vašeho třídního učitele?

- a) umožňuje samostatné objevné učení, ze kterého máte radost
- b) klade požadavky, které odpovídají individuálním schopnostem studentů
- c) podporuje rozvoj Vaší osobnosti
- d) dává studentům jistotu, že budou akceptováni
- e) umožňuje studentům zažít úspěch
- f) zprostředkuje Vám vědomí, že se k Vám přistupuje spravedlivě
- g) dává Vám možnost tvořit školu jako vlastní životní prostor

45) Na závěr si vyberte jednu pro Vás nejdůležitější vlastnost nebo dovednost učitele a zkuste navrhnout, jak by ji mohli učitelé zlepšit.

Mockrát děkuji za vyplnění dotazníku. Přeji hodně úspěchů ve Vašem dalším studiu.

- 6) Uvedené vlastnosti učitelů zhodnoťte podle toho, jestli dokážou pozitivně, nebo naopak negativně působit na náladu, atmosféru a klima ve Vaší třídě, (označte křížkem):

Vlastnost učitele	Působení na klima třídy				
	jednoznačně pozitivně	spíše pozitivně	nemá žádný vliv	spíše negativně	jednoznačně negativně
tvořivost					
blízký vztah ke studentům					
spravedlivost					
nezájem o studenty					
objektivita při hodnocení					
svědomitost					
důslednost					
náladovost					
výbušnost					
sympatie pro mláď					
takt					
schopnost naslouchat					
tolerantnost					
škodolibost					
schopnost spolupracovat					
náročnost					
přísnost					
trpělivost					
sebezdokonalování učitele					
sebejistota, sebevědomí					
inteligence					
upřímnost					
pravdomluvnost					
plnění slibů					
pokrytectví					
optimismus					
pesimismus					
rozhodnost					
vytrvalost					
samostatnost v rozhodování					
slušné chování					
úcta k studentově osobnosti					
logičnost					
laskavost, ohleduplnost					
srdečnost					
smysl pro humor					

- 7) Vyberte 8 Vámi označených pozitivně působících vlastností a seřadte je podle síly pozitivního působení na klima Vaší třídy: (1. nejsilněji, 8. nejslaběji)

- 1)
- 2)
- 3)
- 4)
- 5)
- 6)
- 7)
- 8)

- 8) Vyberte tři pozitivně působící vlastnosti z výše uvedených a uveďte důvod, proč podle Vás mohou působit pozitivně na klima Vaší třídy:

Vlastnost	Důvod pozitivního působení
1.....
2.....
3.....

- 9) Vyberte tři negativně působící vlastnosti a uveďte důvod, proč podle Vás mohou působit negativně na klima Vaší třídy:

Vlastnost	Důvod negativního působení
1.....
2.....
3.....

- 10) Uvedené dovednosti učitelů zhodnoťte podle toho, jestli dokážou pozitivně nebo naopak negativně působit na klima Vaší třídy, (označte křížkem):

Dovednosti učitele	Působení na klima třídy				
	jednoznačně pozitivně	spíše pozitivně	nemá žádný vliv	spíše negativně	jednoznačně negativně
vnášení neustálých novinek					
aktualizace informací					
příjemné vystupování					
všeobecný přehled					
odborné znalosti					
schopnost odhadnout žákovy schopnosti					
schopnost srozumitelně vysvětlit učivo					
schopnost tlumočit vlastní názory					
dobré komunikační schopnosti					
organizační schopnosti					
schopnost získat autoritu					
schopnost udržet disciplínu ve třídě					
ochota přijímat nové předměty					
schopnost využívat technické vybavení					

- 11) Vyberte 5 Vámi označených pozitivně působících dovedností a seřadte je podle síly pozitivního působení na klima Vaší třídy: (1. nejsilněji, 5. nejslaběji)

- 1)
- 2)
- 3)
- 4)
- 5)

- 12) Vyberte tři pozitivně působící dovednosti z výše uvedených a uveďte důvod, proč podle Vás mohou působit pozitivně na klima Vaší třídy:

Dovednost	Důvod pozitivního působení
1.....
2.....
3.....

- 13) Které pozitivně působící vlastnosti nebo dovednosti chybí obecně Vaším učitelům?

- 14) Pokud Vás napadají ještě další vlastnosti, které mohou pozitivně nebo negativně působit na klima Vaší třídy a nebyly uvedeny výše, uveďte je:

POZITIVNĚ PŮSOBÍCÍ:

NEGATIVNĚ PŮSOBÍCÍ:

- 15) Které z výše uvedených vlastností a dovedností učitele jsou důležité pro Vaše učení, pro Vaše dobré studijní výsledky, výkony? Uveďte alespoň tři.

- 16) Které z výše uvedených vlastností a dovedností učitele jsou důležité pro Váš kladný postoj ke škole? Uveďte alespoň tři.

- 17) Učitel, který do výuky vnáší neustálé novinky:
- a) zbytečně učivo a výuku a tím i klima třídy komplikuje
 - b) nemá na Vás ani atmosféru ve třídě žádný vliv
 - c) Vás i spolužáky aktivizuje k činnosti a tím zlepšuje klima ve třídě
- 18) Učitel, který Vás učí samostatnosti, abyste samostatně dospěli ke znalostem a postojům:
- a) Vaši třídu spojuje, protože to vyvolává diskuse a týmovou spolupráci
 - b) Vaši třídu rozděluje, protože třída není schopna samostatně či týmově spolupracovat a diskuse vyvolávají konflikty
 - c) nemá žádný vliv na klima třídy
- 19) Pokud Vám a Vaším schopnostem učitel věří:
- a) má to pozitivní vliv na Vaše chování i chování spolužáků
 - b) nemá to vliv na Vaše chování ani chování spolužáků
 - c) nepotřebujete, aby Vám učitel věřil
- 20) Učitel, který nechává žákům prostor pro sebehodnocení a hodnocení vlastních výkonů:
- a) uvolňuje atmosféru při zkoušení a tím i klima třídy
 - b) spíše Vás mate, komplikuje tím zkoušení a hodnocení a tím i vzájemné vztahy
- 21) Učitel, který má k učení i ke studentům pozitivní a optimistický přístup:
- a) všechno zlehčuje a nepůsobí na Vás dostatečně důvěryhodně
 - b) uvolňuje atmosféru a tím i klima třídy, vede Vás k pozitivnímu přístupu ke škole
 - c) nevytváří dostatečně jasná pravidla hry, což způsobuje napětí ve třídě
- 22) Narušují konflikty s učitelem klima třídy?
- a) ANO b) spíše ANO c) spíše NE d) NE
- 23) Které konflikty ovlivňují klima nejvíce? (i více možností)
- a) týkají se hodnocení, známek
 - b) týkají se chování učitele
 - c) týkají se chování studentů
 - d) týkají se vzhledu, oblečení studentů
 - e) týkají se mimoškolní činnosti studentů
 - f) týkají se způsobu výuky
 - g) jiné

- 24) Přísnost učitele:
- a) zbytečně vyvolává napětí ve třídě
 - b) podporuje nás k lepším výkonům a má pozitivní vliv na klima třídy
 - c) klima třídy nijak neovlivňuje
- 25) Náročnost učitele:
- a) je důležitá, protože nám nedovolí zahálet v učení
 - b) obtěžuje a znepríjemňuje učení a vztahy
 - c) obtěžuje a znepríjemňuje učení, ale ne vztahy
- 26) Učitel, který některá rozhodnutí přenechává studentům:
- a) je zbytečně zatěžuje a tím jim komplikuje život i učení
 - b) jim dává volnost a uvolňuje tím i atmosféru ve třídě
- 27) Dobrá odborná způsobilost učitele:
- a) má vliv na prospěch studentů a tím i na klima třídy
 - b) má vliv na prospěch studentů, ale ne na klima třídy
 - c) nemá vliv na prospěch studentů ani na klima třídy
- 28) Pokud učitel citelně uplatňuje při své práci svou moc, nadřizenost, na klima třídy to působí:
- a) pozitivně, protože jsou jasně dána pravidla
 - b) nemá to vliv na klima třídy
 - c) spíše negativně, protože někteří spolužáci to špatně snášejí
- 29) Pokud učitel přenáší své osobní problémy do hodin, jak to chápete?
- a) to by se správnému učiteli nemělo stát, protože to negativně ovlivňuje klima třídy
 - b) sice by se to učiteli nemělo stát, ale klima třídy to nijak neovlivňuje
 - c) dokážete to pochopit, je to jen člověk, ale přesto se to odráží na kvalitě klimatu třídy
 - d) dokážete to pochopit, a proto se to na klimatu třídy nijak neodrazí
- 30) Pokud atmosféra ve třídě „houstne“, příčinou nejčastěji bývá:
- a) učitel, jeho chování a jednání, jeho postoje a názory
 - b) problémy mezi Vámi studenty
 - c) obtížnost, náročnost učiva
 - d) jiné důvody.....

31) Učitelé by měli být připraveni v případě nutnosti přitvrdit i za cenu dočasně neoblíbenosti:

- a) ANO, alespoň jsou jasně vymezená pravidla
- b) NE, oblíbenost učitele je pro pozitivní klima velmi důležitá

32) Pracuje, resp. učí se Vám lépe, pokud jste chváleni a povzbuzováni?

- a) ANO
- b) NE

Pokud ANO, jste svými učiteli často chváleni a povzbuzováni?

- a) ANO
- b) NE

33) Existují velké rozdíly v tom, jaký vliv na klima ve Vaší třídě mají jednotliví učitelé?

- a) ANO, velké
- b) ANO, ale jen malé
- c) NE

Následující otázky se týkají Vašeho třídního učitele.

34) Jaký má Vaše třída vztah k třídnímu učiteli?

- a) přátelský, bez problémů
- b) neliší se od ostatních učitelů
- c) občas to skřípe
- d) plný napětí, s problémy v komunikaci

35) Pokud si myslíte, že je vztah k třídnímu učiteli problémový, zkuste napsat, proč?

36) Co pro Vás znamená třídní učitel?

- a) prostě učitel
- b) neustálý problém
- c) člověk, který za Vás vyřizuje organizační věci
- d) člověk, na kterého se můžete obrátit s každým problémem
- e) něco jiného

Vlastnost učitele	Třídní učitel			
	jednoznačně ANO	spíše ANO	spíše NE	jednoznačně NE
tvůrčivost				
blízký vztah ke studentům				
spravedlivost				
nezájem o studenty				
objektivita při hodnocení				
svědomitost				
důslednost				
náladovost				
výbušnost				
sympatie pro mládí				
takt				
schopnost naslouchat				
tolerantnost				
škodolibost				
schopnost spolupracovat				
náročnost				
přísnost				
trpělivost				
sebezdokonalování učitele				
sebejistota, sebevědomí				
inteligence				
upřímnost				
pravdomluvnost				
plnění slibů				
pokrytectví				
optimismus				
pesimismus				
rozhodnost				
vytrvalost				
samostatnost v rozhodování				
slušné chování				
úcta k studentově osobnosti				
logičnost				
laskavost, ohleduplnost				
srdečnost				
smysl pro humor				

37) Které z uvedených vlastností jsou charakteristické pro Vašeho třídního učitele: (označte křížkem)

38) Které z uvedených dovedností jsou charakteristické pro Vašeho třídního učitele?

Dovednosti učitele	Třídní učitel			
	jednoznačně ANO	spíše ANO	spíše NE	jednoznačně NE
vnášení neustálých novinek				
aktualizace informací				
příjemné vystupování				
všeobecný přehled				
odborné znalosti				
schopnost odhadnout žákovy schopnosti				
schopnost srozumitelně vysvětlit učivo				
schopnost tlumočit vlastní názory				
dobré komunikační schopnosti				
organizační schopnosti				
schopnost získat autoritu				
schopnost udržet disciplínu ve třídě				
ochota přijímat nové předměty				
schopnost využívat technické vybavení				

39) Může mít, podle Vás, bližší vztah třídního učitele k Vám, pozitivní vliv na klima třídy?

- a) jednoznačně ANO
 b) spíše ANO
 c) nemá vliv na klima třídy
 d) spíše NE
 e) jednoznačně NE

40) Máte takovýto blízký vztah ke svému třídnímu učiteli?

- a) ANO
 b) NE

Pokud NE, existuje, podle Vás, možnost, že by takovýto blízký vztah ještě mohl vzniknout?

- a) ANO
 b) NE

41) Bližší vztah by si k Vám třídní učitel vytvořil:

- a) důvěrou ve Vaše schopnosti
 b) otevřeností a upřímností
 c) příjemným vystupováním

- d) přiměřenou náročností a přísností
- e) pokud by nebyl příliš přísný a náročný
- f) spravedlivostí
- g) pokud by byl přátelský, nekonfliktní
- h) zájmem o Vás, o Vaši osobnost
- i) jiným způsobem, uveďte jakým.....

42) Co byste pro navázání blízkého vztahu s třídním učitelem mohli udělat Vy?

43) Vyberte nejužitečnější tvrzení. Učitel vytvářející pozitivní třídní, resp. školní klima: (i více možností)

- a) umožňuje samostatné objevné učení, ze kterého máte radost
- b) klade požadavky, které odpovídají individuálním schopnostem studentů
- c) podporuje rozvoj Vaší osobnosti
- d) dává studentům jistotu, že budou akceptováni
- e) umožňuje studentům zažít úspěch
- f) zprostředkuje Vám vědomí, že se k Vám přistupuje spravedlivě
- g) dává Vám možnost tvořit školu jako vlastní životní prostor

44) Které z těchto tvrzení jsou charakteristická pro Vašeho třídního učitele?

- a) umožňuje samostatné objevné učení, ze kterého máte radost
- b) klade požadavky, které odpovídají individuálním schopnostem studentů
- c) podporuje rozvoj Vaší osobnosti
- d) dává studentům jistotu, že budou akceptováni
- e) umožňuje studentům zažít úspěch
- f) zprostředkuje Vám vědomí, že se k Vám přistupuje spravedlivě
- g) dává Vám možnost tvořit školu jako vlastní životní prostor

45) Na závěr si vyberte jednu pro Vás nejdůležitější vlastnost nebo dovednost učitele a zkuste navrhnout, jak by ji mohli učitelé zlepšit.

Mockrát děkuji za vyplnění dotazníku. Přeji hodně úspěchů ve Vašem dalším studiu.

PŘÍLOHA P V: DOTAZNÍK PRO UČITELE – VLIV UČITELOVY OSOBNOSTI NA KLIMA ŠKOLNÍ TŘÍDY

DOTAZNÍK

Dobrý den,

máte před sebou dotazník týkající se klimatu školní třídy a především vlivu, který na něj máte Vy, jako učitelé a Vaše osobnost. Jeho výsledky mi velmi pomůžou při mém studiu pedagogiky, proto Vás chci touto cestou poprosit o jeho, pokud možno pravdivé, vyplnění.

Děkuji

Klára Škrabalová

- 1) Jak hodnotíte klima ve zkoumané třídě?
 - a) spíše pozitivně
 - b) spíše negativně

- 2) Co je, podle Vás, pro studenty důležité:
 - a) osobnost učitele, způsob chování, jednání, přístup ke studentům a učení
 - b) jeho znalosti, dovednosti, profesní zaměření
 - c) je jim to jedno

Pokračování na další straně:

- 3) Uvedené potenciální vlastnosti učitelů zhodnoťte podle toho, jestli dokážou pozitivně, nebo naopak negativně působit na náladu, atmosféru a klima ve školní třídě, (označte křížkem):

Vlastnost učitele	Působení na klima třídy				
	jednoznačně pozitivně	spíše pozitivně	nemá žádný vliv	spíše negativně	jednoznačně negativně
tvořivost					
blízký vztah ke studentům					
spravedlivost					
nezájem o studenty					
objektivita při hodnocení					
svědomitost					
důslednost					
náladovost					
výbušnost					
sympatie pro mláď					
takt					
schopnost naslouchat					
tolerantnost					
škodolibost					
schopnost spolupracovat					
náročnost					
přísnost					
trpělivost					
sebezdokonalování učitele					
sebejistota, sebevědomí					
inteligence					
upřímnost					
pravdomluvnost					
plnění slibů					
pokrytectví					
optimismus					
pesimismus					
rozhodnost					
vytrvalost					
samostatnost v rozhodování					
slušné chování					
úcta k studentově osobnosti					
logičnost					
laskavost, ohleduplnost					
srdečnost					
smysl pro humor					

- 4) Vyberte 8 Vámi označených pozitivně působících vlastností a seřaďte je podle síly pozitivního působení na klima školní třídy: (1. nejsilněji, 8. nejslaběji)

- 1)
- 2)
- 3)
- 4)
- 5)
- 6)
- 7)
- 8)

- 5) Vyberte tři pozitivně působící vlastnosti z výše uvedených a uveďte důvod, proč podle Vás mohou působit pozitivně na klima školní třídy:

Vlastnost	Důvod pozitivního působení
1.....
2.....
3.....

- 6) Vyberte tři negativně působící vlastnosti a uveďte důvod, proč podle Vás mohou působit negativně na klima školní třídy:

Vlastnost	Důvod negativního působení
1.....
2.....
3.....

- 7) Uvedené potenciální dovednosti učitelů zhodnoťte podle toho, jestli dokážou pozitivně nebo naopak negativně působit na klima školní třídy, (označte křížkem):

Dovednosti učitele	Působení na klima třídy				
	jednoznačně pozitivně	spíše pozitivně	nemá žádný vliv	spíše negativně	jednoznačně negativně
vnášení neustálých novinek					
aktualizace informací					
příjemné vystupování					
všeobecný přehled					
odborné znalosti					
schopnost odhadnout žákovy schopnosti					
schopnost srozumitelně vysvětlit učivo					
schopnost tlumočit vlastní názory					
dobré komunikační schopnosti					
organizační schopnosti					
schopnost získat autoritu					
schopnost udržet disciplínu ve třídě					
ochota přijímat nové předměty					
schopnost využívat technické vybavení					

- 8) Vyberte 5 Vámi označených pozitivně působících dovedností a seřaďte je podle síly pozitivního působení na klima školní třídy: (1. nejsilněji, 5. nejslaběji)

- 1)
- 2)
- 3)
- 4)
- 5)

- 9) Vyberte tři pozitivně působící dovednosti z výše uvedených a uveďte důvod, proč podle Vás mohou působit pozitivně na klima školní třídy:

Dovednost	Důvod pozitivního působení
1.....
2.....
3.....

- 10) Které pozitivně působící vlastnosti nebo dovednosti od Vás studenti, podle Vašeho názoru, nejvíce očekávají?

- 11) Pokud Vás napadají ještě další vlastnosti, které mohou pozitivně nebo negativně působit na klima školní třídy a nebyly uvedeny výše, uveďte je:

POZITIVNĚ PŮSOBÍCÍ:

NEGATIVNĚ PŮSOBÍCÍ:

- 12) Které z výše uvedených vlastností a dovedností učitele jsou, podle Vás, důležité pro učení, pro dobré studijní výsledky, výkony studentů? Uveďte alespoň tři.

- 13) Které z výše uvedených vlastností a dovedností učitele jsou, podle Vás, důležité pro kladný postoj studentů ke škole? Uveďte alespoň tři.

- 14) Pokud vnášíte do výuky neustálé novinky, studenti to, podle Vás, vnímají tak, že:
- a) zbytečně učivo a výuku a tím i klima třídy komplikujete
 - b) nemá to na studenty ani atmosféru ve třídě žádný vliv
 - c) studenty aktivizujete k činnosti a tím zlepšujete klima ve třídě
- 15) Pokud se snažíte učit studenty samostatnosti, aby samostatně dospěli ke znalostem a postojům:
- a) třídu jako kolektiv to spojuje, protože to vyvolává diskuse a týmovou spolupráci
 - b) třídu jako kolektiv to rozděluje, protože třída není schopna samostatně či týmově spolupracovat a diskuse vyvolávají konflikty
 - c) nemá to žádný vliv na klima třídy
- 16) Pokud projevujete studentům důvěru v jejich schopnosti:
- a) má to pozitivní vliv na jejich chování i chování celého kolektivu
 - b) nemá to vliv na jejich chování ani chování kolektivu
 - c) studenti nepotřebují, aby jste věřil/věřila v jejich schopnosti
- 17) Pokud necháváte studentům prostor pro sebehodnocení a hodnocení vlastních výkonů:
- a) uvolňujete tím atmosféru při zkoušení a tím i klima třídy
 - b) spíše studenty matete, komplikujete tím zkoušení a hodnocení a tím i vzájemné vztahy
- 18) Učitel, který má k učení i ke studentům pozitivní a optimistický přístup:
- a) všechno zlehčuje a nepůsobí na studenty dostatečně důvěryhodně
 - b) uvolňuje atmosféru a tím i klima třídy, vede studenty k pozitivnímu přístupu ke škole
 - c) nevytváří dostatečně jasná pravidla hry, což způsobuje napětí ve třídě
- 19) Narušují konflikty s učiteli klima třídy?
- a) ANO b) spíše ANO c) spíše NE d) NE
- 20) Které konflikty ovlivňují klima nejvíce? (i více možností)
- a) týkají se hodnocení, známek
 - b) týkají se chování učitele
 - c) týkají se chování studentů
 - d) týkají se vzhledu, oblečení studentů
 - e) týkají se mimoškolní činnosti studentů
 - f) týkají se způsobu výuky
 - g) jiné

- 21) Přísnost učitele:
- a) zbytečně vyvolává napětí ve třídě
 - b) podporuje studenty k lepším výkonům a má pozitivní vliv na klima třídy
 - c) klima třídy nijak neovlivňuje
- 22) Náročnost učitele:
- a) je důležitá, protože studentům nedovolí zahálet v učení
 - b) obtěžuje a znepříjemňuje studentům učení a vztahy
 - c) obtěžuje a znepříjemňuje studentům učení, ale ne vztahy
- 23) Učitel, který některá rozhodnutí přenechává studentům:
- a) je zbytečně zatěžuje a tím jim komplikuje život i učení
 - b) jim dává volnost a uvolňuje tím i atmosféru ve třídě
- 24) Dobrá odborná způsobilost učitele:
- a) má vliv na prospěch studentů a tím i na klima třídy
 - b) má vliv na prospěch studentů, ale ne na klima třídy
 - c) nemá vliv na prospěch studentů ani na klima třídy
- 25) Pokud učitel citelně uplatňuje při své práci svou moc, nadřizenost, na klima třídy to působí:
- a) pozitivně, protože jsou jasně dána pravidla
 - b) nemá to vliv na klima třídy
 - c) spíše negativně, protože někteří studenti to špatně snášejí
- 26) Pokud učitel přenáší své osobní problémy do hodin, jak to, podle Vás, chápou studenti?
- a) to by se správnému učiteli nemělo stát, protože to negativně ovlivňuje klima třídy
 - b) sice by se to učiteli nemělo stát, ale klima třídy to nijak neovlivňuje
 - c) dokážou to pochopit, učitel je jen člověk, ale přesto se to odráží na kvalitě klimatu třídy
 - d) dokážou to pochopit, a proto se to na klimatu třídy nijak neodrazí
- 27) Pokud atmosféra ve třídě „houstne“, příčinou nejčastěji bývá:
- a) učitel, jeho chování a jednání, jeho postoje a názory
 - b) problémy mezi samotnými studenty
 - c) obtížnost, náročnost učiva
 - d) jiné důvody.....

28) Učitelé by měli být připraveni v případě nutnosti přitvrdit i za cenu dočasné neoblíbenosti:

- a) ANO, alespoň jsou jasně vymezená pravidla
- b) NE, oblíbenost učitele je pro pozitivní klima velmi důležitá

29) Myslíte, že studentům se lépe pracuje a učí, pokud jsou často chváleni a povzbuzováni?

- a) ANO
- b) NE

Chválíte a povzbuzujete své studenty často?

- a) ANO
- b) NE

30) Může mít, podle Vás, bližší vztah učitele ke studentům pozitivní vliv na klima třídy?

- a) jednoznačně ANO
- b) spíše ANO
- c) nemá vliv na klima třídy
- d) spíše NE
- e) jednoznačně NE

31) Máte takovýto blízký vztah ke svým studentům?

- a) ANO
- b) NE

32) Bližší vztah ke studentům lze vytvořit: (i více možností)

- a) důvěrou v jejich schopnosti
- b) otevřeností a upřímností
- c) příjemným vystupováním
- d) přiměřenou náročností a přísností
- e) pokud nejste příliš přísný a náročný
- f) spravedlivostí
- g) pokud jste přátelský, nekonfliktní
- h) zájmem o studenty, o jejich osobnost
- i) jiným způsobem, uveďte jakým.....

33) Co byste pro navázání blízkého vztahu se studenty mohli udělat Vy?

- 34) Vyberte nejvýstižnější tvrzení. Učitel vytvářející pozitivní třídní, resp. školní klima: (i více možností)
- a) umožňuje samostatné objevné učení, ze kterého mají studenti radost
 - b) klade požadavky, které odpovídají individuálním schopnostem studentů
 - c) podporuje rozvoj osobnosti studentů
 - d) dává studentům jistotu, že budou akceptováni
 - e) umožňuje studentům zažít úspěch
 - f) zprostředkuje studentům vědomí, že se k nim přistupuje spravedlivě
 - g) dává studentům možnost tvořit školu jako vlastní životní prostor
- 35) Na závěr si vyberte jednu, podle Vás, pro studenty nejdůležitější vlastnost nebo dovednost učitele a zkuste navrhnout, jak byste ji ve svém případě mohli zlepšit.

Mockrát děkuji za vyplnění dotazníku. Přeji hodně úspěchů a trpělivosti ve Vaší další práci.